

- STUDIU ISTORIC -

**PENTRU REALIZAREA PROIECTULUI HIPERB – UN MUZEU AL
SECOLULUI XXI PENTRU TURISTII DIN CONSTANȚA**

Întocmit,

Dr.ing. Ion VLAD
(persoană fizică autorizată)

– februarie 2008 –

000280

CUPRINS

CAPITOLUL 1	
NECESITATEA ÎNTOCMIRII STUDIULUI ISTORIC	1
CAPITOLUL 2	
VALOAREA URBANISTICĂ ȘI DE PATRIMONIU A CLĂDIRII	4
CAPITOLUL 3	
PERIOADA DE PROIECTARE ȘI CONSTRUIRE 1911-1923	7
CAPITOLUL 4	
PERIOADA DE UTILIZARE A CLĂDIRII CA LOCAL AL PRIMĂRIEI ORAȘULUI CONSTANȚA	42
CAPITOLUL 5	
PERIOADA DE UTILIZARE A CLĂDIRII CA LOCAL AL MUZEULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ ȘI ARHEOLOGIE CONSTANȚA	45
CAPITOLUL 6	
SCURTĂ PREZENTARE A STĂRII TEHNICE ACTUALE	49
CAPITOLUL 7	
ÎNCADRAREA CLĂDIRII ÎN CLASE DE RISC SEISMIC	52
CAPITOLUL 8	
SCURTĂ PREZENTARE A SOLUȚIEI DE CONSOLIDARE ȘI REABILITARE A CLĂDIRII	54
CAPITOLUL 9	
CONCLUZII FINALE ȘI RECOMANDĂRI	55
BIBLIOGRAFIE	
ANEXA 1 – SITUAȚIA PATRIMONIULUI CULTURAL DIN ZONA PENINSULARĂ A MUNICIPIULUI CONSTANȚA	
ANEXA FOTO	

CAPITOLUL 1

NECESITATEA ÎNTOCMIRII STUDIULUI ISTORIC

Pentru protecția la acțiuni seismice, conservarea valorii culturale de patrimoniu și punerea în valoare a acestora, întocmirea studiului istoric pentru clădirea Muzeului de Istorie Națională și Arheologie, aflată pe Lista Monumentelor Istorice din municipiul Constanța, este obligatorie.

Acest studiu istoric va fundamenta toate documentațiile tehnice care se vor întocmi în vederea consolidării și reabilitării tehnice a acestei clădiri, va avea caracter operațional și va evidenția în mod detaliat ce valori culturale ale imobilului trebuie conservate, precum și posibilitățile/limitele intervențiilor asupra acestora. În cadrul acestui studiu istoric vor fi stabilite:

- zonele și elementele cu valoare semnificativă ale clădirii care trebuie *conservate* și puse în valoare ;
- zonele și elementele cu valoare semnificativă ale clădirii care trebuie *restaurate* și puse în valoare;
- elementele cu valoare nesemnificativă, asupra cărora se poate interveni fără restricții de conservare;
- elementele nocive, care trebuie înlăturate pentru a se evita compromiterea elementelor cu valoare semnificativă și care la ora actuală reprezintă pericole potențiale, atât pentru conservarea exponatelor, cât și pentru siguranța clădirii.

La clădirea în care își desfășoară activitatea Muzeul de Istorie Națională și Arheologie sunt necesare intervenții care, pe de o parte, sunt fundamentate de rezultatele expertizei tehnice, iar pe de altă parte, sunt necesare pentru stoparea și restaurarea/reabilitarea unor părți ale acesteia care îi conferă statutul de monument istoric și de arhitectură. Acest studiu istoric va fi supus avizării, în conformitate cu legislația în vigoare.

a. Intervenții în interiorul clădirii în zone fără valoare istorică

La această clădire, problema cea mai gravă este constituită de faptul că expertiza tehnică a încadrat-o în clasa de risc seismic „R_{SI}”, care corespunde construcțiilor cu risc ridicat de prăbușire la incidența unui cutremur de pământ semnificativ pentru zona seismică în care se află orașul Constanța. De asemenea, clădirea trebuie mai întâi consolidată. Consolidarea a fost gândită astfel încât să nu se intervină în zonele în care există valorile culturale interioare ale imobilului: scara monumentală și aula „Adrian Rădulescu”, chiar dacă acestea reprezintă zonele interioare cele mai sensibile la acțiuni seismice. La interiorul clădirii vor fi efectuate următoarele categorii de lucrări:

- consolidarea structurii de fundare;
- consolidarea substructurii (grupului de subsoluri);
- consolidarea suprastructurii (exclusiv în curtea interioară);
- reabilitarea sau înlocuirea tâmplăriei interioare;
- refacerea în totalitate a tencuielilor și finisajelor din clădire;
- modernizarea grupurilor sanitare.

b. Intervenții în interiorul clădirii în zonele cu valoare istorică

Potrivit unei adrese a conducerii Muzeului Național de Istorie și Arheologie, zonele cu valoare istorică din interiorul clădirii sunt: scara monumentală și aula „Adrian Rădulescu”. Se au în vedere:

- lucrări de reparații și refacere ușoară a scării monumentale, care este într-o stare care poate fi apreciată ca fiind bună;
- lucrări de restaurare și de remediere a frescelor din aula „Adrian Rădulescu”.

c. Intervenții la exteriorul clădirii

Toate lucrările care se vor efectua la exteriorul imobilului vor ține seama de faptul că această clădire este monument istoric și de arhitectură. Acestea vor consta în:

- refacerea acoperișului și învelitorii acestuia;
- refacerea tencuielilor coșcovite, crăpate, sau desprinse;

- conservarea finisajelor, iar acolo unde sunt necesare intervenții se va căuta să se păstreze cromatica și textura materialelor de finisaj;
- reabilitarea sau înlocuirea tâmplăriei exterioare, cu păstrarea golurilor ca număr, poziție, formă, dimensiune sau proporții;
- conservarea decorației exterioare;
- refacerea trotuarelor;
- îmbunătățirea mediului de fundare, în zona fațadei posterioare, dacă studiul geotehnic va scoate în evidență necesitatea efectuării unei asemenea lucrări.

d. Eliminarea elementelor „nocive”

Pentru această clădire – monument istoric și de arhitectură – elementele „nocive” sunt toate categoriile de instalații vechi, uzate fizic și moral. De aceea sunt necesare:

- refacerea integrală a instalației de apă și de canalizare;
- refacerea integrală a instalației electrice;
- definitivarea refacerii integrale a instalației de încălzire (operație deja demarată).

e. Dotări noi necesare la interiorul clădirii

Considerarea și reabilitarea tehnică a clădirii MINA și funcționarea pe baze moderne a muzeului fac necesară dotarea acestuia cu următoarele categorii de instalații:

- instalație completă de alarmă contra incendiilor;
- instalație completă de supraveghere video;
- instalație completă antiefracție cu senzori;
- instalație de climatizare.

Documentațiile pentru diferitele categorii de intervenții trebuie elaborate astfel încât să respecte și să se încadreze în limitele prevederilor stabilite de expertiza tehnică și studiul istoric, întocmite, avizate și aprobate în conformitate cu legislația în vigoare.

CAPITOLUL 2

VALOAREA URBANISTICĂ ȘI DE PATRIMONIU A CLĂDIRII

Clădirea în care își desfășoară activitatea Muzeul de Istorie Națională și Arheologie este încadrată într-o structură urbanistică deschisă, cunoscută locuitorilor orașului Constanța sub denumirea de „Piața Ovidiu”. Este o construcție monumentală masivă ce domină întreaga piață, cu fațade expresive, concepută de arhitectul Victor Ștefănescu, unul dintre elevii școlii de arhitectură creată de marele arhitect Ion Mincu.

Arhitectul **Victor Ștefănescu** era la vremea aceea un arhitect cunoscut și apreciat, mărturie stând realizările sale dintre care se menționează:

- Pavilionul Regal din Parcul Carol, construit în București, în anul 1906 (demolat în anul 1943);
- Institutul Geologic (azi Muzeul Geologic), construit în București, în anul 1906;
- Moscheea din Piața Ovidiu, Constanța (proiect conceput de ing. Gogu Constantinescu și realizat de arhitectul Victor Ștefănescu);
- vila primarului conservator din acea vreme din Constanța, Titus Cănanău.

Clădirea care face obiectul acestui studiu este amplasată într-o zonă de **protecție istorică** și are un patrimoniu de peste 430.000 de obiecte, a căror tipologie diversificată surprinde profilul așezării de-a lungul secolelor, din erele preistorice până în anul 1940, atestând fapte, evenimente, portrete de personalități care dau conținut memoriei orașului. În vecinătatea acesteia se găsesc mai multe obiective istorice și de interes turistic, dintre care se amintesc:

- „Edificiul roman cu mozaic”, datând din epoca romano-bizantină, construit între secole IV-VI, dHr.;
- „Thermele antice”, aflate la 150 m sud-est de „Edificiul roman cu mozaic” (datând din secolul III-IV, dHr, epoca romană);

- statuia poetului roman Ovidiu, executată de sculptorul italian Ettore Ferrari în anul 1887;
- „Farul „genovez”, construit în perioada 1860-1861, în memoria negustorilor genovezi, care au navigat pe Marea Neagră în secolul al XIII-lea;
- Catedrala „Sfinții Petru și Pavel”, construită între anii 1884-1885;
- Palatul Arhiepiscopiei Tomisului, construit în perioada anilor 1924-1931;
- Biserica catolică „Sfântul Anton” (1937-1938);
- Casa memorială „Ion Jalea”;
- Moscheea „Carol I”, construită între anii 1910-1912 pe amplasamentul unei vechi moschei, datând din anul 1822;
- „Casa cu lei” (1898-1902);
- Cazinoul de pe faleză orașului Constanța (1910);
- Casa „Căănău”, în prezent Consulatul Chinei din Constanța, edificată în perioada 1913-1926;
- Muzeul de Artă Populară (1896).

O prezentare a situației generale a patrimoniului cultural din zona peninsulară a municipiului Constanța este prezentată în Anexa I.

Clădirea Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța constituie o dominantă arhitecturală și urbanistică nu numai a pieței Ovidiu, ci a întregii zone peninsulare, care reprezintă de fapt orașul vechi, centrul istoric al orașului Constanța.

Pentru întregul ansamblu de construcții vechi din Constanța, această clădire reprezintă cel mai reprezentativ exponent al arhitecturii neoromânești realizat la începutul secolului XX.

Ținând seama de valoarea sa arhitecturală, clădirea a fost declarată **monument de arhitectură** (ocupa poziția nr.4016 din lista monumentelor istorice din județul Constanța, aprobată de Biroul Permanent al C.P.J. Constanța, la data de 28.05.1079).

La ora actuală această clădire se găsește în „Lista monumentelor istorice 2004” din județul Constanța, la numărul 543, codul LMI 2004 al acesteia fiind CT-II-m-A-02831, în care A înseamnă grupa A, **clădire de interes național**.

Din punct de vedere arhitectural, realizarea clădirii s-a făcut sub influența curentului de valorificare a arhitecturii tradiționale românești apărut la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, cunoscut și sub denumirea de stil „neoromânesc”

Caracteristica esențială a acestei clădiri este dată de proporția și unitatea volumului, de rezolvarea fațadelor, de raportul dintre „plin” și „goluri”, dar mai ales de elementele ornamentale specifice epocii în care a fost construită.

Elementul arhitectural dominant este constituit de fațada principală, marcată atât printr-o ușoară retragere a zonei intrării față de planul fațadei, cât și printr-o detașare pe verticală a volumului central, terminat cu un turn octogonal cu ceas de tip „foișor”, complet deschis și având, de asemenea, formă octogonală. Cupola turnului este susținută de opt arce rezemate pe opt stâlpi din zidărie de cărămidă.

Fațada principală este dominată de trei goluri de ferestre situate deasupra intrării, extinse pe înălțimea a două niveluri (etajul I și etajul II), încadrate de forme arhitecturale de tip arc și rezemate pe stâlpi realizați din zidărie de cărămidă. *Elementele de arhitectură tradițională românească* sunt vizibile pe toate fațadele în zonele de încadrare a tuturor golurilor (în special a celor pentru ferestre) și la marcarea cornișei.

La fațadele laterale, arhitectura tradițională este prezentă în zona teraselor unde pot fi văzute șapte bolți arcuite susținute de stâlpi din zidărie de cărămidă.

CAPITOLUL 3

PERIOADA DE PROIECTARE ȘI CONSTRUIRE 1911-1923

3.1 Primul palat comunal

Construirea *primului sediu propriu pentru primăria din orașul Constanța* (primul palat comunal) a început în anul 1894, printr-o licitație publică. Planurile acestei clădiri fuseseră concepute de către arhitectul Ion N. Socolescu, personalitate de prim rang în acele vremuri, căruia urmașii i-au recunoscut „inteligența scripitoare, spiritul de inițiativă și calitățile de organizator”. Inaugurarea acestei clădiri s-a produs la data de 20 noiembrie 1896, dar terminarea completă a lucrărilor a mai durat încă trei ani, până în anul 1899 (Țelea, 2000). Primăria orașului Constanța a vândut însă această clădire, în anul 1906, Poștei Române, iar astăzi este sediul „Muzeului de Artă Populară”.

3.2 Cel de-al doilea palat comunal

Demersurile efectuate pentru **construirea celui de-al doilea palat comunal** au fost prezentate cel mai bine în ziarul „Liberalul Constanței”, apărut în ziua de 8 februarie 1915.

Ideea construirii unei noi clădiri pentru Palatul Comunal a aparținut primarului „cu trei mandate” al orașului Constanța, liberalul Cristea Georgescu (septembrie–noiembrie 1901, februarie 1902–septembrie 1904, aprilie 1907–mai 1908), (Păuleanu, 2005). Acesta a dat un ordin verbal domnului Titus Cănanău, inginer șef al comunei, pentru a găsi un amplasament adecvat în vederea realizării acestei clădiri. Aceste amănunte sunt extrem de importante deoarece, așa cum se va vedea în continuare, efectele deciziilor luate în acea vreme și lupta politică dintre Partidul Național Liberal (în care în anul 1903 erau mari disensiuni) și Partidul Conservator, sunt vizibile și astăzi.

Inginerul șef și-a exprimat părerea potrivit căreia „*cel mai nimerit loc pentru construirea Palatului Comunal este terenul de peste drum de Hotel Regal, situat între strada Carol I și strada Dorobanți*” (în imediata vecinătate a acestor două străzi este amplasată astăzi clădirea administrativă a orașului și a județului). Deoarece terenul aparținea „Direcției C.F.R.”, primăria orașului Constanța a făcut o intervenție la ministerul de resort, solicitând „*cedarea acestui teren către comună*”. Ministerul de resort nu a răspuns la această cerere și, de aceea, primăria a făcut o nouă solicitare (adresa nr.4347 din 5 octombrie 1903), semnată de ajutorul de primar Ioan Benteoiu. În cuprinsul solicitării se spunea: „*Avem intențiunea să construim un nou palat comunal în locul celui actual, în care nu încap toate serviciile comunei și nu mai corespunde trebuințelor de azi ale ei. Am văzut că cel mai nimerit loc pentru această nouă construcțiune este terenul dintre străzile Transilvania, Carol I și Dorobanți, **care este situat în centrul orașului așa cum se cuvine și unde trebuie să se afle un Palat Comunal***”.

Prin adresa nr.19058 din 22 mai 1903, ministerul face cunoscut Primăriei din orașul Constanța „*că Direcția C.F.R. nu poate ceda terenul cerut pentru construirea Palatului Comunal, întrucât pe acel teren se află trei clădiri servind de locuință personalului stației Constanța*”.

Pentru perioada de timp cuprinsă între anii 1903 și 1909 nu există documente care să ateste activitatea Primăriei orașului Constanța referitoare la găsirea unui amplasament pentru construirea noului Palat Comunal. Cu toate acestea, există o adresă a primăriei (nr.2868 din 28 aprilie 1909) către Ministerul Lucrărilor Publice, semnată de primarul George Boteanu, în care se specifică următoarele aspecte: „*luând cunoștință de faptul că ați binevoit a aproba cererea ce am avut onoare a vă face prin adresa nr.3120 din 25 mai 1908, vă rugăm cu respect, Domnule Ministru, să binevoiți a dispune să ni se pună la dispoziție terenul în suprafață de 4100 mp ocupat de Direcția C.F.R., situat între străzile Dorobanților, Vasile Alecsandri și Carol I și anume colțul care vine în fața Palatului de Justiție și a Palatului Administrativ (astăzi clădirea Judecătoriei și clădirea Cercului Militar). Primăria având neapărată trebuință de a clădi un Palat Comunal, locul de mai sus este singurul potrivit pentru această destinațiune și, deoarece pe acel loc se găsesc numai câteva mici construcțiuni, vă rugăm să binevoiți a dispune să ni se pună la dispoziție de pe acum, pentru ca să putem îndeplini celelalte formalități cerute de lege*”.

Primăria orașului Constanța nu a primit nici un răspuns la această cerere și a înțeles în cele din urmă că ministerul nu cedează terenul solicitat pentru construirea Palatului Comunal.

Aspectele prezentate anterior pun în evidență faptul că, atât inginerul șef Titus Cănanău, cât și Consiliul Comunal cu orientare conservatoare din anul 1903, au considerat că terenul de peste drum de Hotelul Regal ar fi fost cel mai potrivit pentru a se construi pe el Palatul Comunal. Pe de altă parte, personalități cu orientare liberală își puneau următoarea întrebare: de ce Consiliul Comunal cu orientare conservatoare nu-și propune să construiască Palatul Comunal pe terenul disponibil situat pe strada Carol I, colț cu bulevardul Ferdinand?

În anul 1911, Consiliul Comunal cu orientare conservatoare revine asupra convingerilor sale de opt ani și *alege pentru construirea noului Palat Comunal un teren situat în Piața Independenței*. În Foto 1-Foto 8 se prezintă imagini ale modului în care arăta această zonă în perioada alegerii amplasamentului clădirii Palatului Comunal. În Foto 3, marcată printr-o săgeată, se poate vedea și „râpa” unde s-a decis să se construiască această clădire.

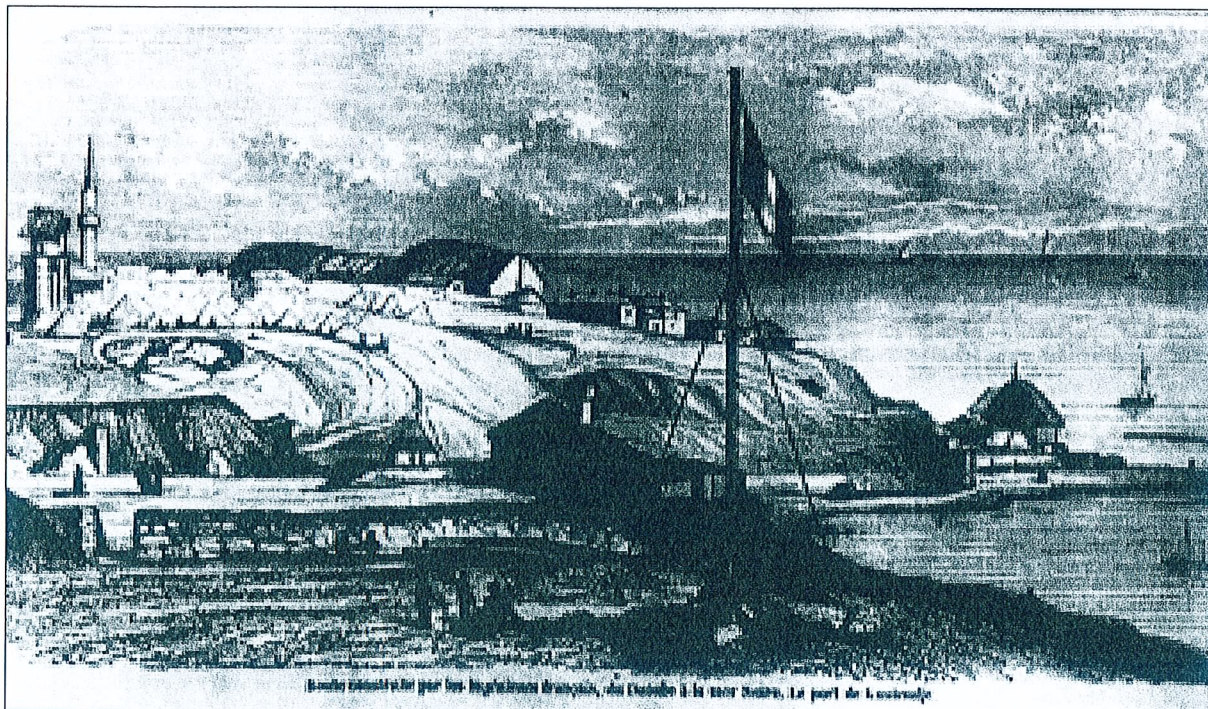

Foto 1. Vedere generală a zonei peninsulare (1858)

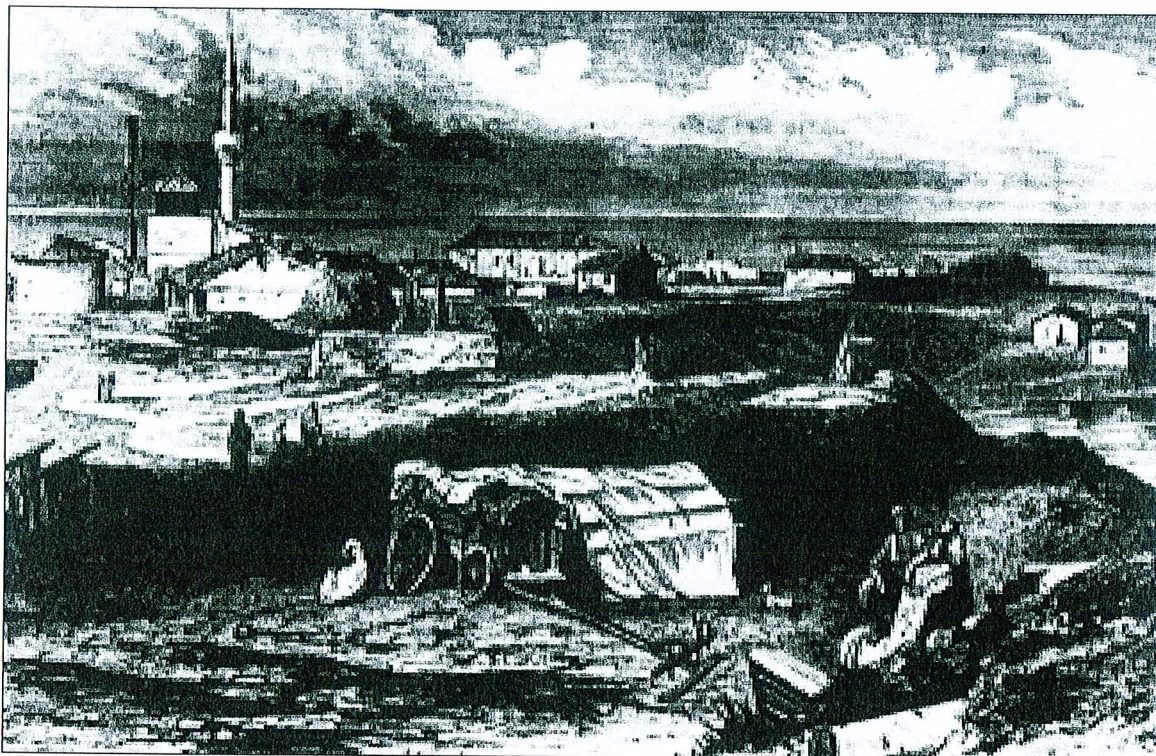

Foto 2. Vedere generală a zonei peninsulare (1858)

Foto 3. Vedere generală a Pieței Independenței (înainte de începerea lucrărilor)

Foto 4. Vedere generală a Pieței Independenței (înainte de începerea lucrărilor)

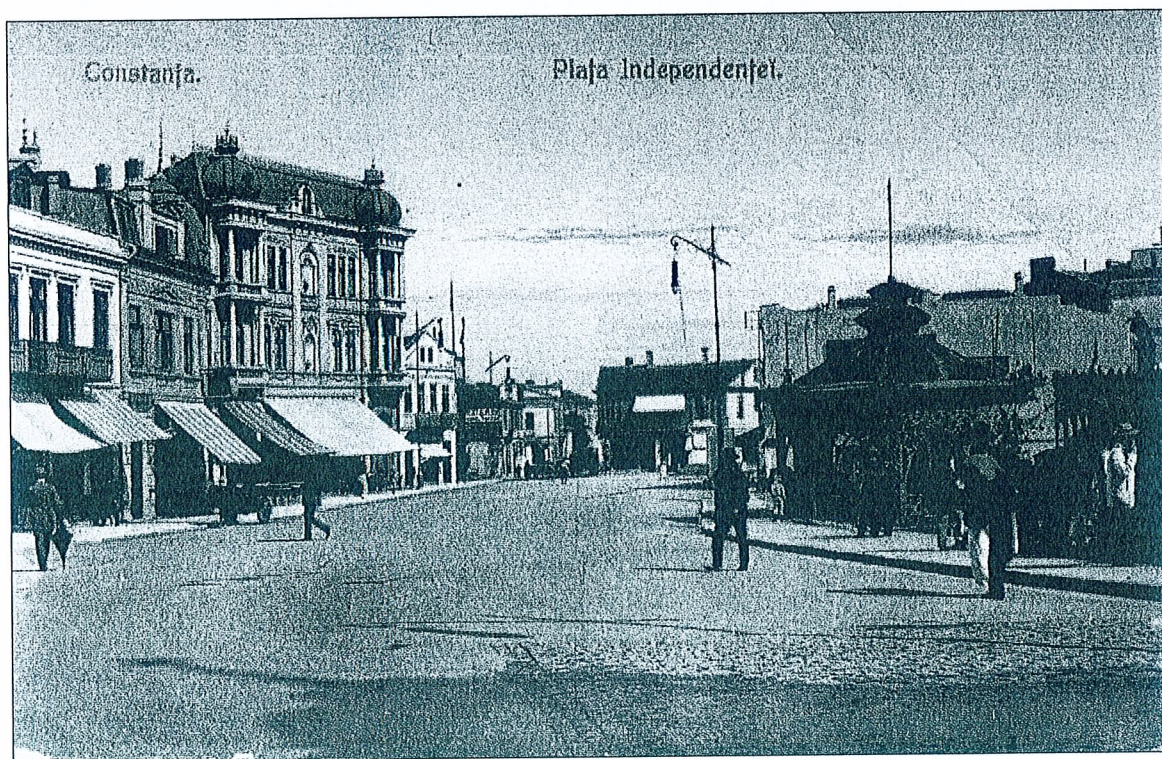

Foto 5. Vedere generală a Pieței Independenței (înainte de începerea lucrărilor)

Foto 6. Vedere generală a Pieței Independenței (înainte de începerea lucrărilor)

Foto 7. Vedere generală a Pieței Independenței (înainte de începerea lucrărilor)

Foto 8. Vedere generală a Pieței Independenței (înainte de începerea lucrărilor)

Decizia Consiliului Comunal întrunit în sesiune extraordinară la data de 28 martie 1911, sub președinția primarului Titus Cănanău, este prezentată succint în cele ce urmează (Liberalul Constanței, 8 februarie 1915):

- primarul prezintă Consiliului Comunal faptul că printre alte aspecte de care trebuie să se ocupe autoritatea comunală este și acela al construirii unui local nou pentru Primărie; acesta arată că pe lângă serviciile propriu-zise ale Primăriei, în clădire vor fi instalate și toate autoritățile care, sub incidența diferitelor legi trebuie întreținute din fondurile Primăriei; primarul arată în continuare că Primăria nu are local propriu, că este instalată într-o casă care nu corespunde scopului pentru care a fost închiriată, iar chiria care se plătește este destul de mare; de asemenea, arată că diferitele autorități pentru care Primăria plătește chirie și întreținere își desfășoară activitatea în localuri improprie destinației lor, iar cheltuielile aferente sunt exorbitante;
- pentru remedierea acestei situații, primarul informează Consiliul Comunal că a intrat în tratative cu arhitectul Victor Ștefănescu, a cărui competență în materie de arhitectură este recunoscută; acesta arată că arhitectul Victor Ștefănescu s-a obligat să realizeze planurile pentru un nou Palat Comunal în care să fie instalate toate autoritățile dependente financiar de fondurile Primăriei, cu excepția școlilor;

- în vederea construirii Palatului Comunal care să corespundă tuturor cerințelor moderne și nevoilor tuturor serviciilor, arhitectul Victor Ștefănescu s-a deplasat la Constanța și a acceptat să facă planurile construcției, pentru amplasamentul din Piața Independenței („am ales terenul pentru facerea construcției și care este Piața Independenței”);
- alegerea directă a arhitectului Victor Ștefănescu s-a datorat notorietății sale și, pe lângă planurile clădirii, acesta a fost desemnat și pentru realizarea planurilor de rectificare și stabilire definitivă a aspectului Pieței Independenței, transformând-o într-un ansamblu de autor cu valențe estetice.

Consiliul Comunal, ținând seama de expunerea primarului Titus Cănanău și de proiectul de contract pentru realizarea planurilor clădirii și de rectificare și amenajare a Pieței Independenței, avantajos pentru interesele orașului, aprobă acest proiect de contract cu arhitectul Victor Ștefănescu (28 martie 1911).

În conformitate cu această decizie a Consiliului Comunal, între Primăria comunei Constanța, reprezentată prin primarul său Titus Cănanău și arhitectul Victor Ștefănescu s-a încheiat un contract prin care acesta din urmă se obligă să realizeze „planurile de amenajare a zonei din Piața Independenței și planurile definitive pentru clădirea unui nou palat comunal”. Planurile necesare și scările la care acestea trebuiau să fie întocmite, prevăzute în contract erau:

- a) un plan de amenajare a Pieței Ovidiu (scara 1:200);
- b) planșe ale nivelurilor clădirii noului Palat Comunal (scara 1:100);
- c) fațadele și secțiunile necesare prin clădire (scara 1:5);
- d) detalii de arhitectură (scara 1:10); era prevăzut ca detaliile să fie date în cursul execuției în termen de 3 luni de la licitație, pentru a fi transmise constructorului;
- e) antemăsurătoarea și devizele de arhitectură trebuiau predate Primăriei „la două luni de la semnarea contractului”;
- f) Primăria comunei Constanța va plăti arhitectului un onorariu de 1000 lei pentru planul de amenajare a Pieței Ovidiu și 3,5% din costul total estimat al clădirii Palatului Comunal;
- g) supravegherea lucrărilor pe șantier va fi asigurată de serviciul tehnic al Primăriei; dacă va fi necesară supravegherea lucrărilor de către arhitectul Victor Ștefănescu, Primăria va plăti peste procentul de 3,5% încă 1,5% din costul total al clădirii în cadrul unui contract separat.

În ședința Consiliului Comunal care s-a desfășurat la data de 14 iunie 1911, primarul Titus Cănanău a comunicat că arhitectul Victor Ștefănescu a depus la Primărie, în conformitate cu contractul încheiat, planurile clădirii noului Palat Comunal (Foto 9÷Foto 12). În continuare, acesta a prezentat proiectul și devizul construcției, solicitând examinarea și aprobarea acestora, pentru a fi înaintate Ministerului de Interne în vederea aprobării, în conformitate cu articolul 91 din Legea comunală. Primarul a informat Consiliul Comunal că lucrarea trebuie începută chiar în toamna anului 1911, pentru ca în toamna anului 1912 să fie complet terminată; de aceea trebuie să declare lucrarea „urgentă”, pentru a se putea organiza cât mai curând licitația de selectare a constructorului. Consiliul Comunal a examinat proiectul, devizul și „*piesele accesorii pentru construirea noului Palat Comunal*”, a constatat că prețul lucrărilor era dublu în raport cu cel estimat inițial, dar a aprobat totul cu unanimitate de voturi. Dat fiind caracterul „urgent” al lucrării pentru a fi dată în antrepriză, a fost fixat termenul de licitație pentru ziua de 20 iulie 1911. În conformitate cu decizia Comitetului Comunal din data de 14 iunie 1911, a fost organizată o licitație în ziua de 25 iulie 1911. Deși au fost prezentate două oferte, primarul Titus Cănanău care a condus licitația a respins una dintre oferte, fără măcar să o deschidă, atribuind provizoriu lucrările antreprizei condusă de inginerul C. Vasilescu, rămas singur ofertant.

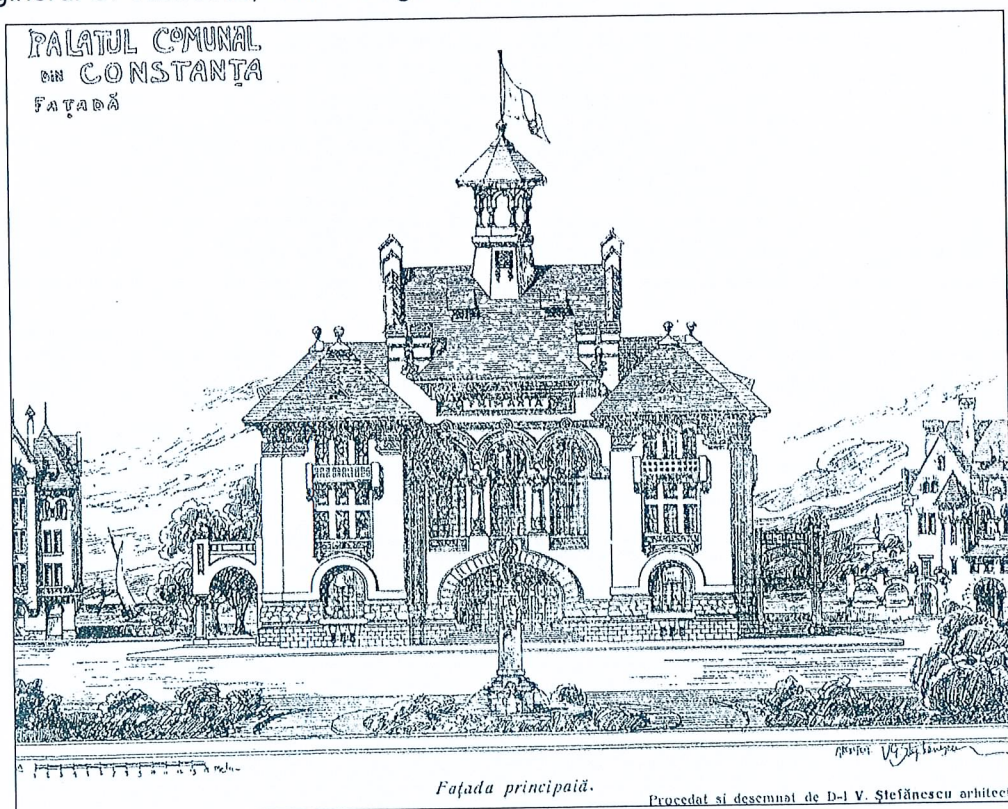

Foto 9. Palatul comunal din Constanța. Plan fațadă principală (revista „Arhitectura” nr.3, 1919)

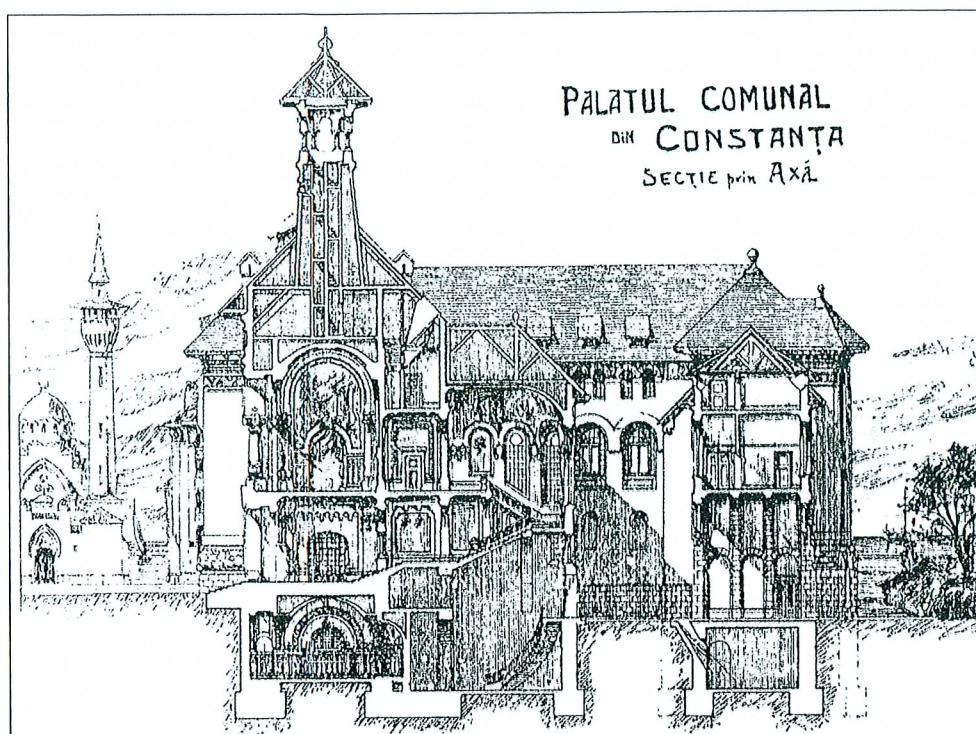

Foto 10. Palatul comunal din Constanța. Secțiune (revista „Arhitectura” nr.3, 1919)

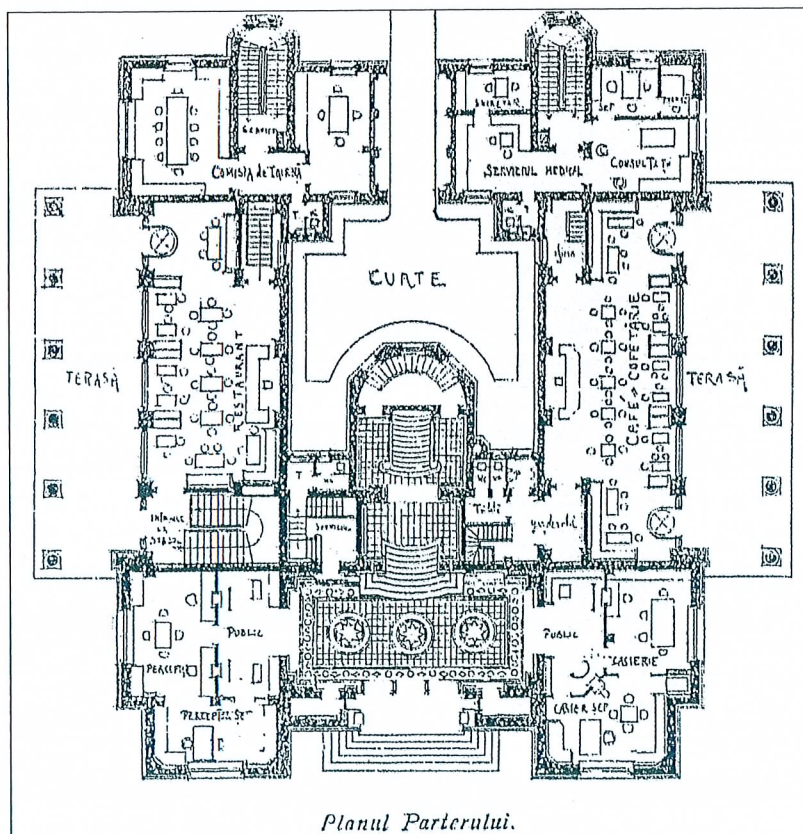

Foto 11. Palatul comunal din Constanța. Plan parter (revista „Arhitectura” nr.3, 1919)

sunt preluate dintr-o scrisoare trimisă de inginerul C.M. Vasilescu primarului Titus Cănanău, la data de 22 septembrie 1913. Fixarea datei pentru terminarea lucrărilor presupunea existența planurilor clădirii și a fondurilor necesare pentru construirea acesteia. Imediat după semnarea contractului, antreprenorul C.M. Vasilescu a luat toate măsurile necesare pentru a face față angajamentului contractat, astfel încât să se lucreze fără întrerupere și cu mare productivitate. Antreprenorul era conștient că rabatul făcut față de prețurile din deviz putea fi suportat numai în condițiile terminării clădirii la termenul contractat, pentru a reduce la minimum cheltuielile generale.

Presa a înregistrat evenimentul cu promptitudine sau cu indignare retrospectivă, cenzurată. Au fost două aspecte reluate ostentativ de presă: terenul din Piața Independenței destinat construirii noului Palat Comunal și exproprierile din această zonă cerute de noua sistematizare.

De interes major pentru actualul studiu istoric de fundamentare este primul aspect: *terenul din Piața Independenței*. De aceea, în cele ce urmează se vor prezenta toate consemnările apărute în presa vremii și la care autorul studiului istoric a avut acces.

Un prim exemplu, ziarul „Drapelul” din data de 3 aprilie 1911, la rubrica „Știri locale” consemnează: *„Consiliul Comunal a decis să clădească în Piața Independenței noul Palat Comunal, având și fondurile necesare în acest scop și însărcinând pe domnul arhitect Victor Ștefănescu cu întocmirea planurilor”*.

În același ziar, „Drapelul” din data 10 aprilie 1911, tonul contestatar s-a dezlănțuit imediat: *„Am anunțat că edilii noștri au decis clădirea unui Palat Comunal. În principiu nu avem nimic de obiectat. Dacă vechiul local al primăriei a fost vândut, trebuie să se facă altul nou. Primăria nu mai poate rămânea mai mult prin case particulare, la loc nepotrivit, situate și lipsite de orice confort*.

Cum însă un Palat Comunal se clădește o dată pentru multă vreme *„amplasamentul”* său nu e lucru indiferent, nici măcar secundar. Este, din contră, de toată importanța ca el să fie așezat pe locul cel mai potrivit cu destinația sa.

Din acest punct de vedere avem de făcut cele mai exprese rezerve în privința locului ales pentru Palatul Comunal. În *„râpa”* din piața Independenței, locul pentru primărie nu este bine ales. Pe lângă exproprieri costisitoare, pe lângă temelii de o mare adâncime, Palatul Comunal, în înfundătura aceea nu va avea nici un aspect. Apoi construcția va închide orice vedere asupra mării; lipsit de premenirea *„brizelor”* care vin din larg, aerul pieței, unde în timpul sezonului stau sute și mii de oameni, va fi mai

confinat, iar căldura mai înăbușitoare”. La finalul articolului, ziaristul se întreabă: „În piața Independenței e atunci, locul Palatului Comunal? Nu era oare de o mie de ori mai indicat platoul dintre Tribunal și strada Carol?... Noi recomandăm maturei chibzuințe a domnilor consilieri comunală această propunere. În asemenea chestiuni de interes general avem o egală datorie toți cetățenii să cădem de acord asupra celei mai bune soluții. Amorul propriu nu are ce căta aici – și nu este niciodată prea târziu de a se face mai bine. Piața Independenței nu este în centrul orașului, iar Palatul Comunal se cuvine să fie în centrul orașului”.

La începutul lunii octombrie 1911, antreprenorul a solicitat primăriei terenul pentru a începe lucrările de construire. Și așa au început necazurile.

Un prim aspect care trebuie menționat este acela că Primăria nu luase nici o măsură pentru predarea amplasamentului și că cea mai mare parte a clădirilor existente pe amplasament nu era nici măcar expropriată, când ele ar fi trebuit să fie dărâmate, iar dărâmăturile evacuate. În cele din urmă a fost posibil să se pună la dispoziție numai „o porțiune dintr-o latură a clădirii”, antrenorul a început săpăturile, dar a continuat să ceară Primăriei să ia toate măsurile pentru predarea amplasamentului (adresele din datele: 22 octombrie 1911, 25 octombrie 1911, 28 octombrie 1911 și 18 decembrie 1911). Primăria nu a răspuns la nici una dintre aceste adrese. Antreprenorul a continuat să lucreze pe zona de amplasament pusă la dispoziție, sperând că de la începutul campaniei din primăvara anului 1912 va lucra fără întrerupere.

Speranța antreprenorului a fost cu „desăvârșire iluzorie”, căci Primăria nu numai că nu a luat nici o măsură pentru efectuarea exproprierilor și demolărilor (a se vedea scrisoarea antreprenorului din data de 28 martie 1912), dar s-a comportat ca și când nu dorea să fie construită clădirea. În acest sens, deși antreprenorul a atras în scris atenția asupra obligațiilor Primăriei ce decurgeau din contractul încheiat, aceasta nu a dat curs cererilor, astfel încât în primăvara anului 1912, antreprenorul s-a găsit în imposibilitate de a continua lucrările.

Potrivit prevederilor contractuale, Primăria trebuia să furnizeze piatra brută necesară realizării fundațiilor clădirii. La cererile repetate ale antreprenorului din 22 octombrie 1911 și 16 noiembrie 1911, la data de 17 noiembrie 1911, Primăria a comunicat că nu poate furniza piatra brută necesară zidăriei și a propus antreprizei să-și procure singură piatra necesară „la un preț foarte redus”. O nouă solicitare a Antreprizei făcută la data de 14 decembrie 1911 a rămas, de asemenea, fără răspuns.

O asemenea atitudine din partea Primăriei l-a făcut pe inginerul C.M. Vasilescu să afirme:

„Dacă Primăria în îndeplinirea obligațiilor sale a fost de o neglijență condamnată, în rezolvarea chestiunilor pendinte de această lucrare a fost de o indolență nepermisă, care nu a avut drept efect decât să întârzie mersul lucrării și să-mi cauzeze daune materiale considerabile”.

Un alt aspect, de data aceasta grav, a fost acela că antreprenorul a constatat încă de la început că **„planurile clădirii erau incomplete și rău studiate, mai ales în ceea ce privește fundațiunile; astfel, de la primele lovituri de cazma s-a constatat că fundațiile nu se puteau executa pe adâncimea și lărgimea indicată în proiect (0,80-1,20 m) și că natura terenului era atât de improprie construcției, încât nu se putea determina nici adâncimea, nici lățimea necesare”**. Antreprenorul a notificat Primăriei aceste aspecte de la data de 31 octombrie 1911, făcând să fie înapoiate planșele arhitectului pentru a fi refăcute.

„Fără a se lua o hotărâre definitivă, Primăria a autorizat Antrepriza să facă săpături până la adâncimea ce se va găsi necesară, urmând ca apoi să se determine modul de fundațiuni. Antrepriza a urmat ordinele primăriei și după încercările făcute s-a stabilit un sistem de fundațiuni cu totul altul decât cel prevăzut și, cum natura lucrării se schimbase cu desăvârșire, la 14 decembrie 1911, s-a cerut Primăriei aprobarea de prețuri pentru noua lucrare. La 28 decembrie 1911 am repetat cererea mea. Primăria însă, consecventă sistemului său, nu a dat nici un curs”.

În aceste condiții, cu toată bunăvoința Antreprizei de a lucra în anul 1911 nu s-a putut face „aproape nimic”, cheltuindu-se în schimb mari sume de bani. Pentru această etapă, Antreprenorul a formulat următoarea concluzie:

„Primăria nu a fost în stare să-mi pună la dispoziție terenul necesar clădirii, să-mi furnizeze piatra ce era obligată prin contract să o procure, refuzând ofertele făcute de mine pentru această furnitură și nu a recunoscut dreptatea cererilor mele relative la noile condițiuni de lucru”.

În dorința sa extremă de a duce această lucrare la bun sfârșit, deși prin lipsa de piatră nu se putea face zidăria, Antrepriza a fost nevoită **„să țină deschise șanțuri de 17,00 m adâncime pe 3,00 m lărgime”**. În acest sens, au fost necesare lucrări de sprijinire **„enorme”**, deoarece era posibil ca în orice moment să se producă **„surparea malurilor sau distrugerea rambleului căii ferate”**. **„Cu mari sacrificii”**, Antrepriza a continuat să facă lucrările acolo unde terenul era liber.

Campania dezlănțuită de ziarul „Drapelul” cu privire la această construcție a cunoscut un nou episod în ediția sa din data de 6 noiembrie 1911. La rubrica „Locale” există două titluri de interes pentru expunerea de față: „Întrunire de protestare” și „Iar Palatul Comunal”. Sintetizând conținutul primului paragraf „Întrunire de protestare”, cititorul de astăzi află de intenția de a se organiza *„o mare întrunire de protestare în contra administrațiunei destrăbălate de la comună și în special în contra ridicărei palatului comunal în râpa din piața Independenței”*. Din cel de-al doilea paragraf cu titlul „Iar Palatul Comunal” se pot afla aspecte extrem de surprinzătoare. În cele ce urmează se vor prezenta doar cele care poartă interes pentru acest studiu istoric, cu ușoare modificări aduse limbajului epocii:

„Se știe că primăria a angajat pe domnul arhitect Victor Ștefănescu să întocmească planurile noului Palat Comunal. Se știe, de asemenea, faptul că aceste planuri au fost respinse de Consiliul Technic Superior și că numai în urma intervenției domnului primar Titus Cănanău, Ministerul de Interne le-a aprobat, aprobând totodată – însă ca urmare a stăruințelor primarului – și rezultatul licitațiunei acestei lucrări, adjudecate de către domnul inginer C.M. Vasilescu.

Acum aflăm că antreprenorul a notificat formal Primăriei că lucrarea nu se poate executa și că în nici un caz el nu-și ia răspunderea în privința solidarității și întreținerii localului.

În urma acestei notificări, cei de la comună au înapoiat domnului arhitect Victor Ștefănescu planurile, ca să le revadă și să le îndrepteze.

Caracteristic pentru contactul cu antreprenorul e clauza potrivit căreia piatra necesară temelilor urmează să fie furnizată...de comună!

Din ce carieră? ... am vrea să știm. Din cele ale Primăriei? Dar comuna nu are cariere! Ori din cele ale Primarului?!”

La data de 13 noiembrie 1911, Partidul Național Liberal, aflat în opoziție, a organizat o întâlnire publică pentru a analiza modul în care sunt gestionate *„interesele Comunei noastre și în special pentru a ne pronunța asupra proiectului de a se clădi noul Palat Comunal în râpa din Piața Independenței”*. La sfârșitul întâlnirii publice a fost redactată o „Moțiune” împotriva administrației comunale, care a fost trimisă Primului Ministru, Ministrului de Interne și Președinților Corpurilor Legiuitoare. Textul moțiunii a fost publicat în ziarul „Drapelul”, în ediția sa din data de 17 noiembrie 1911. Din acest text, în cele ce urmează se prezintă numai partea care se referă la această construcție: *„pentru noul Palat Comunal, de care într-adevăr se simte nevoie, nu s-a putut alege loc*

mai nepotrivit decât acel ce s-a ales în râpa din Piața Independenței". Argumentele aduse pentru a susține această afirmație au fost: amplasamentul care nu era în zona centrală și deci noul Palat Comunal nu va fi la îndemâna tuturor cetățenilor, iar „fondațiile în acea râpă vor trebui să se facă la adâncimi de 10-15 metri”, ceea ce va scumpi construcția.

Lipsa frontului de lucru, neîndeplinirea obligațiilor contractuale de către Primărie și faptul că planurile construcției erau „incomplete și rău studiate”, l-au determinat pe antreprenorul lucrării să solicite rezilierea contractului, propunând oprirea lucrărilor.

Pentru a pune capăt discuțiilor interminabile ce aveau loc între Primărie și Antrepriză cu privire la evaluarea lucrărilor ce se executau și pentru a analiza diferența de preț pe care comuna trebuia să o plătească pentru „fondațiuni”, cele două părți au căzut de acord la data de 15 ianuarie 1912 să fie numit ca arbitru, inginerul inspector general Petre A. Zahariade. Cu speranța că se va ajunge la rezolvarea situației create, riscând în fiecare moment să se producă pagube din cauza adâncimii fundațiilor și fără să fi fost plătită (nu primise nici un ban). Antrepriza a continuat să lucreze și să ceară în continuare Primăriei să-i pună la dispoziție amplasamentul (a se vedea scrisoarea din data de 10 februarie 1912).

Ziarul „Drapelul” a publicat la data de 7 februarie 1912 o notă intitulată „Palatul Comunal”. Ziaristul a informat cititorii că inspectorul general P. Zahariade a sosit la Constanța pentru a cerceta la fața locului motivul opririi lucrărilor la Palatul Comunal. *„Domnia sa a constatat că săpăturile sunt până acum de trei ori mai adânci și de două ori mai largi decât erau prevăzute în devize, fără ca să se fi dat încă de pământ sănătos”*. Articolul continuă astfel: *„Nu știm încă – și cei de la Primărie ar trebui să lămurească publicul dacă s-a ajuns la o înțelegere cu antreprenorul ca să continue lucrările, și în acest caz ce sumă va trebui să plătească Comuna pentru lucrările suplimentare. Cu această ocaziune n-ar fi rău ca acești onorabili domni să ne spună cine a mințit: cetățenii constănțeni, care au arătat Ministerului de Interne că fondațiunile Palatului Comunal vor costa enorm Comuna, din cauza râpei unde se construiește? sau Primarul Constanței care i-a făcut pur și simplu „mincinoși” afirmând că lucrările nu vor costa nimic în plus peste prețurile din devize, afară doar de o mică diferență la piatra ce se va pune în temelii?”*.

Presa partizană a atacat din nou. În ziarul „Drapelul” din data de 11 martie 1912 a apărut articolul „De la Palatul Comunal”, în care se prezentau neînțelegerile dintre primarul Titus Cănanău și antreprenorul construcției. Pentru a începe „zidăria la

fundații”, antreprenorul a cerut piatra necesară așa cum era stipulat în contract, adică „*zidăria de la subsol se va face cu piatră brută dată de primărie*”. ...„*Mirat la început de cerere, primarul Titus Cănanău a trebuit să-și tempereze mirarea și să caute o soluție*”. Acesta a găsit-o și a dispus aducerea pietrei de la cariera de piatră de la Murfatlar, iar în loc să o aducă de la cariera de piatră Canara. Importantă pentru studiul istoric al acestei clădiri este însă următoarea frază, care este redată integral. „*De ce va fi dând domnul primar Cănanău această preferință pietrei de la Murfatlar, **care se știe că este văroasă și deci detestabilă pentru lucrări de zidărie**, n'o vor pricepe decât acei inițiați în dedesubturile exploatărei carierelor din această localitate*”.

Articolul continuă arătând că piatra de la Murfatlar trebuie extrasă și transportată până la șantier, aspecte care vor produce întârzieri ale lucrării. „*Cum se vede realizarea fundațiilor clădirilor Palatului Comunal nu este simplă așa cum avea aerul să o considere primarul Cănanău în raportul său către Ministerul de Interne. Se va vedea în curând că aceste fundații vor dubla prețul întregii construcțiuni, mai ales că zidăria făcută cu piatră brută „dată de primărie” (antreprenorul punând numai mortarul de var hidraulic și manopera) este plătită cu 14 lei metrul cub. Dacă inițial s-a socotit că vor fi 2386 metri cubi de zidărie, acum cu adâncirea și lărgirea șanțurilor se va ajunge la peste 6000 metri cubi, numai la fundații*”.

La datele de 17 februarie 1912, 17 martie 1912, 21 martie 1912, Antrepriza a trimis scrisori Primăriei cerând cu insistență să i se livreze piatra brută necesară realizării fundațiilor clădirii, potrivit clauzelor contractuale. Ținând seama că existau pe șantier șanțuri deschise cu o adâncime de 17,00 m, pentru a fi evitate prăbușirea malurilor acestora, sau eventuale accidente, Antrepriza s-a aprovizionat singură cu o anumită cantitate de piatră brută, fără a avea aprobarea necesară de la Primărie și a început zidăria la fundațiile clădirii. Primăria s-a sesizat imediat și, la data de 16 martie 1912, a trimis o scrisoare prin care Antrepriza era somată să ridice piatra brută cu care se aprovizionase singură, pentru „*a limpezi locul*” pentru piatra pe care dorea s-o furnizeze ea însăși. La datele de 21 martie 1912 și 11 aprilie 1912, Antrepriza a trimis alte două scrisori Primăriei pentru a i se furniza piatra necesară pentru realizarea fundațiilor. Deoarece aceasta din urmă nu a putut să o obțină de la Direcțiunea Construcțiilor Portului, a autorizat Antrepriza să-și procure singură 1500 m.c. de piatră, la data de 16 februarie 1912. Această piatră a asigurat frontul de lucru până la data de 21 iulie 1912. O nouă scrisoare către Primărie primește răspuns pe data de 28 iulie

1912, când Antrepriza primește aprobare să-și mai procure singură încă 900 m.c. de piatră.

Antreprenorul a început lucrările de zidărie la fundații la data de 22 mai 1912, dată la care Alteța Sa Regală Principele Ferdinand, moștenitorul tronului, a pus piatra fundamentală la noul Palat Comunal. „Pergamentul comemorativ n-a fost iscălit decât de vreo 70 de persoane, dintre care 65 erau funcționari”, relatea ziarul „Drapelul” din data de 27 mai 1912, la rubrica „Locale” (Foto 13).

Foto 13. Punerea pietrei fundamentale a clădirii Primăriei Constanța (1912).

Ziarul „Conservatorul Constanței” din aceeași zi, 27 mai 1912, relatează cu lux de amănunte ceremonia punerii pietrei fundamentale de către principele Ferdinand, specificând faptul că încă de dimineața „piața Independenței era tixită de un numeros public”.

Un alt ziar al opoziției „Viitorul Dobrogei”, de asemenea din data de 27 mai 1912 a relatat acest eveniment: „Marți 22 mai 1912 s-a pus temelia noului Palat Comunal. Cu această ocazie, Alteța Sa Regală a putut să se convingă că fondația băgată în pământ este de 12-14 metri, fără ca acolo să dea de teren sănătos. Când noi am scris în ziar și am dat alarma pentru această risipă a banului public, primarul Cănnău nu a stat la îndoială să spună într-un raport oficial trimis la minister că mințim (expresie boierească) și că adevărul nu este că adâncimea fundațiilor nu va fi mai mult de doi metri (adevăr boieresc)”.

În publicația „Constanța. Ghid de oraș” din anul 1985 (Rădulescu, A., Lascu, S., și Hașoti, P.) se relatează:

„Inițial, proiectele prevedeau pentru fundații o adâncime de 3-4 metri, apoi de 5-7 metri, pentru ca, în final, să se ajungă la nu mai puțin de 15-20 m, până ce constructorii au întâlnit pământ solid”.

La data de 20 august 1912, *„din lipsa de piatră s-a cerut înlocuirea zidăriei de piatră cu zidărie de cărămidă și mortar de ciment și astfel au continuat lucrările în tot cursul anului 1912, fără ca Primăria să ia vre-o măsură”.*

La reluarea lucrărilor, în primăvara anului 1913, Antrepriza a trimis o nouă scrisoare Primăriei (6 martie 1913), cerând din nou să i se furnizeze piatra necesară.

Cu amărăciune, inginerul C.M. Vasilescu, directorul Antreprizei, scria la vremea aceea: *„în asemenea condițiuni s-a efectuat în anul 1912 lucrarea Palatului Comunal din Constanța, fiind împiedicat la fiecare moment de a înainta cu lucrarea, fie din lipsa terenului, fie din lipsa materialelor; dacă totuși s-au putut face în parte fundațiile, acest lucru s-a realizat cu mari sacrificii bănești din partea Antreprizei”.* Revoltat, acesta a continuat pe același ton: *„Sistemul inaugurat de Primăria Constanța, care consta într-o completă lipsă de orientare și amânări în luarea deciziunilor, a avut o influență și mai dezastruoasă asupra Antreprizei”.*

Deși Antrepriza a notificat Primăria imediat după semnarea contractului (31 octombrie 1911) să i se furnizeze detaliile de construire absolut necesare lucrărilor, aceasta s-a aflat în situația de a fi ajuns cu construcția *„la fața terenului”*, fără să le aibă.

„Nepăsarea administrației” a mers până acolo încât, deși i-au fost prezentate pentru aprobare planurile planșeelor de beton armat (realizate de însuși inginerul C.M. Vasilescu) încă din 18 mai 1912, aceasta nu a luat nici o decizie, încălcând din nou obligațiile contractuale.

La data de 12 septembrie 1912, primăria a solicitat inginerului C.M. Vasilescu să întocmească un nou proiect pentru planșeele clădirii, în care să înlocuiască grinzile de beton armat cu grinzi din oțel, ceea ce acesta a realizat și le-a predat pentru aprobare. A urmat o serie de scrisori trimise de Antrepriză la Primărie (20 decembrie 1912, 25 ianuarie 1913 și 8 februarie 1913), în care se cerea ca Primăria să decidă care soluție pentru planșee este agreată.

În sfârșit, la data de 14 februarie 1913, cu adresa nr.1233, Primăria a aprobat soluția de planșeu mixt „cu grinzi de fier și placă de beton armat”.

Inginerul C.M. Vasilescu, în memoriul său relatează: „s-a pierdut întreaga campanie a anului 1912 fără a se putea lucra, am fost obligat a întocmi două serii de planuri, în loc de una, cum este stipulat în contract, am pierdut și iarna anului 1912, iar pentru a putea lucra în anul 1913 am fost obligat să aduc traversele de fier din București, plătiind un preț cu 30% mai scump. Ca probă a modului în care a lucrat Primăria, este de citat faptul că inginerul inspector Petre Zahariade a depus raportul său de arbitraj la data de 24 februarie 1912, iar Primăria l-a aprobat la data de 8 august 1912”.

La începutul anului 1913, inginerul C.M. Vasilescu încă mai spera la un sprijin din partea Primăriei pentru a putea să termine lucrarea în cursul aceluia an. Lucrurile nu au stat de loc așa, iar inginerul C.M. Vasilescu a relatat această situație, astfel: „dacă în anii 1911 și 1912 Primăria nu răspundea la adresele mele, lăsându-mă în situații imposibile de rezolvat, în anul 1913, drept răspuns la adresele mele, am înregistrat invaziuni pe șantierul meu, amenințări și chiar loviri îndurate de personal, pentru că lucrările efectuate în șantier nu aveau darul de a mulțumi pe reprezentanții din Consiliul Tehnic al Comunei”.

La data de 9 martie 1913, Antrepriza a numit un nou șef în persoana inginerului Raoul Sommer. Se apreciază că în această perioadă substructura (subsolul) și structura de fundare a clădirii erau aproape terminate, iar soluția pentru structura planșeelor, elaborată de Antrepriză, fusese aprobată de Primărie. Ceea ce lipsea însă erau planurile de detaliu pe care arhitectul Victor Ștefănescu nu le predase Primăriei și deci în șantier nu se putea „înaînta cu zidăria”. Din acest motiv, inginerul Raoul Sommer s-a adresat printr-o scrisoare Primarului arătând că lipsa planurilor blochează activitatea în șantier, în condițiile în care Direcția Tehnică a Primăriei fusese avertizată cu o lună înainte. În final, acesta spusese că dacă planurile nu ajung la șantier este nevoit să închidă șantierul, vinovată de situație fiind numai Direcția Tehnică și să dea un ultimatum de 24 de ore.

În lunile martie și aprilie ale anului 1913, au avut loc mari discuții între Primărie și Antreprenor, în legătură cu creșterea continuă a sumelor ce fuseseră fixate inițial. De asemenea, Direcția Tehnică a Primăriei a constatat în șantier că la o parte din zidurile executate au apărut crăpături și a sugerat Primarului instituirea unei „Comisii Tehnice”, care să analizeze cauzele producerii acestor crăpături.

Comisia Tehnică era formată din inginerii inspectori generali Ioan Venert și Petre Zahariade și s-a constituit în baza adreselor Primăriei Orașului Constanța nr.2772/1913

și nr.2773/1913. Scopul numirii acestei comisii a fost acela de a tranșa diferendul intervenit între Primărie și Antreprenor cauzat de lucrările suplimentare efectuate la construirea Palatului Comunal și de a identifica cauza producerii unor crăpături în unele ziduri ale fundațiilor clădirii.

Au fost parcurse mai multe etape pe care le prezentăm pe scurt în cele ce urmează, pentru a ne face o idee asupra modului în care au fost realizate fundațiile și zidurile de la substructura acestei clădiri:

- cercetarea documentelor legate de execuția săpăturilor și fundațiilor;
- ascultarea explicațiilor date, pe de o parte de inginerul Victor Ionescu, șeful Serviciului Tehnic al Comunei, iar pe de altă parte de către Antreprenor, inginerul C.M. Vasilescu și reprezentantul său, inginerul Raoul Sommer;
- examinarea în șantier a modului în care se execută lucrările de construcții (12 aprilie 1913, 24 aprilie 1913, 2 mai 1913 și 5 mai 1913);
- încercarea unui stâlp de zidărie din fundația situată pe latura de nord a clădirii (actuala fațadă principală).

În raportul celor doi inspectori generali este făcută aprecierea potrivit căreia crăpăturile evidente din unele ziduri puteau avea mai multe cauze care nu pot fi precizate în siguranță, dar care, probabil, au concurat împreună și le-au produs. Dintre acestea erau menționate:

- priza incompletă a varului hidraulic utilizat la zidăria fundațiilor;
- împingerea pământului din exterior asupra zidurilor subsolului, amplificată de acțiunea apelor de la suprafață care s-au infiltrat în pământul de umplură existent între zidurile subsolului și pereții săpăturilor (zidurile fundațiilor au fost executate libere în groapa de săpătură pentru fundații, iar golurile au fost umplute numai după executarea zidăriei);
- infiltrarea apelor de la suprafață, care au ajuns la baza zidurilor fundațiilor, producând înmuierea la partea superioară a masivului de pământ;
- executarea fundațiilor în mod etapizat, atât din cauza faptului că nu se puteau deschide săpături atât de adânci, în același timp, pe toată lungimea zidurilor, cât și datorită situației că amplasamentul construcției nu a fost predat în întregime Antreprizei, ci treptat, pe zone;
- adâncimi diferite ale fundațiilor în funcție de natura straturilor de pământ întâlnite și din care cauză s-au produs tasări inegale;

- impunerea utilizării de var hidrolic indigen, care nu avea întotdeauna aceeași calitate;
- dozajul impus prin caietul de sarcini (300 kg de var la metrul cub de nisip) s-a considerat insuficient, din cauza calității variabile a varului;
- nu au putut fi efectuate încercări prealabile pentru a constata comportarea mortarului de var, pentru că ar fi rezultat întârzieri în executarea lucrărilor de zidărie;
- faptul că mortarul a fost „*deranja*” în timpul prizei de trepidațiile generate de mersul trenurilor din imediata vecinătate a amplasamentului, cât și ca urmare a oscilațiilor laterale ale zidurilor constatate în timpul execuției acestora, având în vedere înălțimea lor mare care a atins „*în unele puncte*” până la 17 metri;
- din facturile pentru plata varului prezentate de Antreprenor s-a constatat că varul hidrolic utilizat a fost de cea mai bună calitate;
- încercarea care s-a dorit a fi făcută prin încărcarea unui stâlp de zidărie din fundația executată nu a dat rezultate concludente, deoarece nu s-a putut găsi un stâlp care să îndeplinească toate condițiile necesare pentru o asemenea încercare, din cauza bolților care erau deja executate și din care porțiunile lăsate „*nedesfăcute*” la partea superioară a stâlpilor de zidărie, s-au detașat înainte de terminarea încărcării.

Ținând seama de toate aceste argumente și de faptul că aspectele prezentate nu puteau fi evitate în șantier, cei doi inspectori generali au ajuns la concluzia că nu puteau fi imputate Antreprizei crăpăturile apărute în zidurile fundațiilor și subsolurilor. Aceștia au făcut afirmația că, la modul în care arătau, crăpăturile din zidurile existente nu „*au mare importanță acum*”, dar au atras atenția că se pot accentua în timp din cauza faptului că nu s-a făcut „*un ancoraj la nivelul pardoselii parterului*”. Afirmând că acest ancoraj nu este de regulă necesar în cazul fundațiilor „*îngropate în pământ sănătos*”, în cazul de față ar fi fost folositor să fie realizat din cauza înălțimilor libere mari ale zidurilor fundațiilor și pentru că aceste crăpături se pot extinde spre partea superioară a clădirii, în zidăria de elevație, aspect care trebuie neapărat evitat la o construcție de importanța Palatului Comunal. În final, inspectorii generali au făcut următoarele recomandări:

- „*să se injecteze lapte de ciment în zidăria aparentă a subsolurilor și să se umple crăpăturile mai mari cu mortar de var hidrolic*”;

- „să se execute grinda de beton armat propusă de întreprindere deasupra tuturor zidurilor principale, atât pentru a se realiza un ancoraj mai puternic al acestora, cât și pentru o repartizare mai bună a greutateii de deasupra, în cazul producerii unor tasări inegale; această grindă urmează a se calcula astfel încât să reziste la flexiune (încovoiere) pe o lungime a acesteia cât mai mare, ținând seama de înălțimea și lățimea disponibile și de celelalte împrejurări și se va arma în mod simetric pe toată lungimea, atât pentru momente pozitive, cât și pentru momente negative”.

Cu adresa nr.1072 din 16 mai 1913, Antrepriza a trimis Primăriei „planul și memoriul relativ la grinda de beton armat ce s-a hotărât a se executa” de către Comisia Tehnică instituită de Primărie, „pentru a se pronunța asupra crăpăturilor ivite la construcția Palatului Comunal din Constanța”, așa cum rezultă din Procesul Verbal al acesteia din data de 5 mai 1913. În adresa mai sus menționată, Antrepriza mai informa Primăria că a demolat zidăria „ce se făcuse conform planului primitiv” și că „a început facerea grinzii de beton armat”. În finalul adresei, Antrepriza solicita aprobarea planului grinzii de beton armat și a costurilor implicate de realizare a acesteia. Totodată se solicita plata zidăriei realizate și demolate, costurile implicate de demolare și costul încercării stâlpului de zidărie de cărămidă, solicitată de Comisia Tehnică.

Într-o altă adresă a Antreprizei, din data de 18 mai 1913, avem confirmarea faptului real că în zidurile fundațiilor de la construcția Palatului Comunal au apărut „crăpături”. Din acest motiv, Comisia Tehnică numită pentru a analiza cauza producerii acestor crăpături, s-a pronunțat în sensul că „zidăria trebuie descărcată la minimum posibili”. De aceea, Antrepriza a sugerat înlocuirea învelitorii grele, prevăzută a fi realizată cu țiglă în formă de solzi cu greutate foarte mare, cu eternită roșie, care are avantajul că învelitoarea rezultă mai ușoară și mult mai durabilă. În situația în care se dorește a se rămâne tot la o învelitoare cu țiglă, se recomandă utilizarea țiglelor de Marsilia care conduc la o oarecare reducere a greutateii învelitorii.

La data de 23 mai 1913, Serviciul Technic din Primăria comunei Constanța a întocmit un referat pe care l-a înaintat președintelui Comisiei Interimare a Comunei, Mircea Solacolu Traian. În acest referat se aduce la cunoștință faptul că „Antrepriza care construiește Palatul Comunal întrebuințează în lucrările de zidărie cărămidă nearsă bine și care a fost refuzată de noi; pe de altă parte, execută grinda de beton armat la nivelul etajului, în jurul clădirii, fără să fi obținut aprobarea Primăriei și în cu

totul alte condițiuni decât cum se prevede în Procesul Verbal cu data de 5 mai a.c., încheiat de Comisia desemnată de Dvs. Vă facem cunoscut că, deși am comunicat verbal să înceteze cu construcția grinzii în chestiune, totuși Antrepriza n-a ținut socoteală și continuă să lucreze”.

Dând curs acestei reclamații, președintele Comisiei Interimare a numit o „Comisiune” care să constate aspectele sesizate și să le consemneze într-un Proces Verbal. Studiind la fața locului modul în care se executau lucrările la zidurile de cărămidă și la grinda de beton armat situată între parter și etaj, Comisia a întocmit un Proces Verbal din care se redau aspectele următoare:

- 1) „În zidăria de cărămidă s-au utilizat și cărămizi din stivele refuzate de Serviciul Tehnic”.
- 2) „Examinând modul de concepție și de execuție a grinzii de beton armat dintre parter și etaj, s-a constatat:

- a) *armăturile grinzii sunt concepute presupunând că stâlpii de zidărie de cărămidă nu sunt supuși la tasări inegale, adică armăturile ar fi destinate a înlocui **rezistența bolților**, pe când motivul care a condus la adăugarea unei grinzi generale de beton armat a fost tocmai **pentru a evita consecința unor tasări inegale ale stâlpilor de zidărie sau a zidurilor continue**”.*

Grinda de beton armat în discuție se află între parter și etaj. Proiectul stipula că „grinda se va arma pe toată lungimea pentru a rezista atât la momente pozitive, cât și la momente negative. De fapt, armăturile sunt executate pentru a rezista la momente pozitive deasupra bolților și la momente negative deasupra stâlpilor. În aceste condițiuni, grinda nu mai poate prezenta nici un folos în cazul în care unul dintre stâlpi cedează, sau în cazul zidăriei continue, când printr-un tasament în zidăria inferioară se produc momente de sens contrar momentelor de rezistență ale armăturilor”.

- b) *În ceea ce privește modul de executare, beneficiarul a constatat prin specialiștii săi că „armăturile sunt lucrate neglijent, că așezarea și fixarea lor în beton sunt făcute cu o neglijență nepermisă pentru lucrări de o asemenea importanță” și, în final, că „betonul este executat pentru aceeași grindă în mai multe straturi, din care unele au fost lăsate să facă priză înainte de a așterne celelalte straturi imediat superioare (D.J.A.N. Constanța, Dosar nr.56/1913).*

În consecință, la aceeași dată, 23 mai 1913, Antrepriza a primit următoarea somație:

„Din cauza modului arbitrar cum procedați la construcția Palatului Comunal și în baza constatărilor făcute de noi, consemnate în „Proces Verbal”, precum și pentru că executați lucrările grinzii de beton armat dintre parter și etaj fără aprobarea noastră, iar armăturile acestei grinzi nu corespund scopului pentru care această grindă a fost propusă, vă rugăm a opri continuarea lucrărilor la această grindă și a dărâma porțiunile executate. De asemenea, vă oprim de a mai întrebuința în construcție cărămidă refuzată și vă punem în vedere să dărâmați porțiunea de zidărie executată cu astfel de cărămidă”.

Astfel, la data de 23 mai 1913, Primăria *„a sistat cu de la sine putere lucrările”* în șantier.

Serviciul Tehnic al comunei Constanța a adresat la data de 25 mai 1913 o scrisoare președintelui Comisiei Interimare. Scrisoarea conținea o serie de obiecții la aspectele consemnate în Procesul Verbal întocmit de inginerii inspectorii generali Petre Zahariade și Ioan Venert. Serviciul Tehnic a acceptat că nu pot fi imputate Antreprizei *„crăpăturile ivite în zidurile de fundațiuni”,* având în vedere *„considerațiunile enumerate”.* Ceea ce trebuie să fie imputat este *„priza excesiv de slabă făcută de mortarul cu var hidraulic utilizat la aceste ziduri”* și faptul *„absolut cert că acest mortar nu corespunde câtuși de puțin unui mortar cu un dozaj de 300 kg de var hidraulic de bună calitate la un metru cub de nisip”.* În ceea ce privește măsurile de remediere propuse de cei doi inspectorii generali, serviciul tehnic a făcut următoarele obiecții:

- *„injectarea cu lapte de ciment a zidurilor subsolului nu poate cădea în sarcina comunei și nu poate fi făcută decât de domnul antreprenor, pe socoteala și răspunderea sa”;*
- *„surplusul de cheltuieli provocat de așezarea grinzii continue de beton armat dintre parter și etaj acceptată de Comisia Tehnică la propunerea Antreprizei urmează să cadă tot în sarcina domnului antreprenor”.*

În finalul adresei, Serviciul Tehnic a arătat că: *„toate acestea cad în sarcina antreprenorului întrucât atât necesitatea injectării cu lapte de ciment a zidurilor subsolului, cât și a prevederii unei grinzi continue de beton armat între parter și etaj, au fost provocate de priza extrem de slabă făcută de mortarul de var hidraulic întrebuințat*

de antrepriza de construcții în zidurile de fundațiuni" (adresa Serviciului Tehnic nr. 1548 din 25 mai 1913).

La data de 27 mai 1913, Antrepriza a transmis o „Notificare” primăriei orașului Constanța, din care aflăm astăzi despre relațiile încordate existente la vremea aceea între Primărie și Antrepriză. La diferitele scrisori și notificări, Primăria nu a dat nici un fel de răspuns, încălcând în acest fel aproape toate obligațiile sale contractuale, cea mai gravă dintre acestea, pe lângă faptul că nu a reușit finanțarea lucrării, fiind aceea de a nu fi asigurat „*remiterea de detalii*” pe șantier. Organele administrative și chiar Primarul au făcut descinderi pe șantier, amenințând cu bătaia personalul Antreprizei. La data de 23 mai 1913, inginerul șef al Serviciului Tehnic l-a înjurat, iar Primarul l-a insultat și l-a amenințat cu bătaia pe șeful șantierului, inginerul Raoul Sommer și, în aceeași zi, făcând uz de autoritate, au oprit lucrările în șantier.

O tentativă de aplanare a acestor relații încordate poate fi pusă pe seama Președintelui Comisiei Interimare a orașului Constanța. Potrivit unui „Proces Verbal” cu numărul 8924 din 1 iunie 1913, la sediul șantierului s-au întâlnit: Mircea Solacolu Traian – președintele Comisiei Interimare, inginerul V. Ionescu – șeful Serviciului Tehnic al Comunei și inginerul C.M. Vasilescu – antreprenorul Palatului Comunal, care au constatat „*de comun acord*” incidentul din data de 23 mai 1913. În cele ce urmează se citează, cu ușoare modificări, din acest Proces Verbal:

- „*am constatat de comun acord că acele cauze care au provocat incidentul din ziua de 23 mai 1913 au provenit dintr-un exces de zel al personalului șantierului care, din dorința de a accelera lucrarea și interpretând rău ordinele date, au omis în unele părți de a se conforma instrucțiunilor, **suprimând o parte din armăturile grinzii de beton armat***”;
- „*am convenit de comun acord că aceste lucrări se pot în majoritatea lor reface, antreprenorul luându-și angajamentul ca în limitele posibilităților să modifice, pe cheltuială proprie, părțile rău executate din această lucrare și să introducă totodată un supliment de armături peste cele propuse*”;
- „*Primăria va urma să plătească un adaus de preț de 30 lei la metru cub, peste prețul cerut pentru această grindă de beton armat*”;
- „*cu toții regretăm cele petrecute, se declară incidentul complet închis, iar toată corespondența dintre părțile implicate în jurul acestui incident se consideră nulă și neavenită*”;

- „subsemnatul antreprenor declar că îmi asum completa răspundere pentru eficacitatea grinzii de beton armat, referitor la modul în care aceasta se va executa, precum și soliditatea întregii clădiri”;
- „prezentul Proces Verbal s-a încheiat astăzi, **28 mai 1913**, în trei exemplare”.

Șeful Serviciului Technic al Primăriei a semnat acest document, adăugând rezoluția următoare: „*prin faptul că întreaga răspundere va cădea asupra domnului antreprenor, nu mai am nici o obiecție de făcut și semnez*”.

La data de 3 iunie 1913, inginerul Raoul Sommer a trimis un referat primarului Comunei în care spunea: „*În urma convorbirii ce am avut cu arhitectul Ștefănescu relativ la măsurarea betonului armat la turlă, Domnia Sa a aprobat în scris următoarele: se va plăti pentru turlă până la 45 m² după deviz, iar ce depășește acest cubaj se plătește cu un spor de preț de 100 lei pe metru cub de beton armat peste deviz*”. Ținând seama de dificultatea de execuție a turlei, „Comisiunea Interimară” aprobă în ședința sa din 16 iulie 1913 prețul cerut.

La data de 11 iunie 1913, antreprenorul C.M. Vasilescu a trimis o „Notificare” primăriei comunei Constanța, în care a arătat că are de primit plata lucrărilor executate și materialelor aprovizionate până în acel moment. De asemenea, avertizează că suma pe care trebuie să o primească va crește la sfârșitul lunii iunie și dacă aceasta nu-i va fi achitată, va fi nevoit să închidă șantierul. Nu mult timp după ce s-a trimis această notificare, antrepriza a încetat lucrările, închizând definitiv șantierul.

Între timp au avut loc alegeri comunale și o dată cu acesta a venit la putere o administrație liberală. Consiliul Comunal liberal s-a constituit la data de 28 august 1913. Antrepriza inginerului C.M. Vasilescu a trimis noului primar al orașului un lung și documentat memoriu în care, arătând cauzele pentru care antrepriza a încetat lucrările și consecințele unui proces pentru daune, declară că ar fi dispusă să reînceapă construcția Palatului Comunal în anumite condiții (29 septembrie 1913). Primarul orașului, Virgil Andronescu, a citit memoriul trimis de C.M. Vasilescu și a stabilit o comisie care să-l studieze, formată din proiectantul clădirii, arhitectul Victor Ștefănescu, din șeful serviciului tehnic comunal, inginerul Victor Ionescu și avocatul Ioan N. Roman.

La data de 30 septembrie 1913, comisia numită s-a întrunit și a constatat că daunele solicitate de antreprenor ar fi păgubitoare pentru comună. În urma deliberărilor s-a ajuns la concluzia că ar fi necesară o soluție care să facă posibilă continuarea lucrărilor tot cu antrepriza inginerului C.M. Vasilescu. În ceea ce privește condițiile

cerute de antreprenor, comisia a făcut propunerea de a fi numite și alte persoane tehnice, cu care „să se dea diferendului dezlegarea cea mai echilibrată”.

Primarul Virgil Andronescu a pus o rezoluție pe procesul verbal al comisiei cerând să fie invitați inspectorii generali G. Panait și P. Zahariade, pentru a studia reclamația și somația antreprizei și să avizeze măsurile ce trebuie luate pentru a continua la Palatul Comunal. Ziarul „Liberalul Constanței” din data de 21 iunie 1915 a publicat Procesul Verbal care a tranșat diferendul dintre Primărie și Antrepriză. Cei trei membri ai comisiei, cărora li s-au alăturat cei doi inspectori generali și antreprenorul, au constatat că *„reclamațiile antreprenorului sunt în cea mai mare parte întemeiate”*.

Trecând peste aspectele cu caracter general, în cele ce urmează se citează numai acele elemente de interes pentru studiul istoric de fundamentare, așa cum au fost redactate de către inspectorii generali G. Panait și P. Zahariade.

„În ceea ce privește fundațiunile, din cauză că nu se cunoștea natura terenului și adâncimea de fundare, lucru ce nu s-ar fi putut determina nici prin sondaje obișnuite din cauza mării variațiuni a terenului pe întinderea clădirii, ele au trebuit coborâte până la 17 m adâncime sub nivelul terenului, în loc de maximum 5,60m prevăzut în deviz. Modul cum s-au executat fundațiile întrecând astfel cu totul prevederile contractului, s-a recurs la un arbitraj pentru limpezirea diferendului relativ la această chestiune. Raportul respectiv a fost depus la 24 februarie 1912 și a fost aprobat la 8 august 1912”.

„În ceea ce privește detaliile de construire, din dosar nu se vede că ar s-ar fi dat detalii de execuție care sunt necesare pentru unele părți, deși planurile sunt complete”.

„Din cauza neaprobării la timp a planurilor prezentate de antrepriză (conform obligațiunilor contractului) pentru planșeurile de beton armat au rezultata întârzieri și neajunsuri” (planurile au fost transmise la data de 18 mai 1912).

„La data de 12 septembrie 1912, Primăria a cerut antreprizei să prevadă grinzi de fer în loc de grinzi de beton armat. La data de 20 decembrie 1912, antrepriza întreabă dacă Primăria menține această dispozițiune; la datele de 25 ianuarie 1913 și 8 februarie 1913 antrepriza revine cerând primăriei un răspuns și numai la data de 14 februarie 1913 aceasta aprobă planșeurile de grinzi de fer și placă de beton armat”.

„Inspectorii generali au constatat că la dosar mai există cereri ale întreprinderii care nu au primit nici o soluțiune din partea Primăriei, ceea ce poate să împiedice bunul mers al lucrărilor”.

Concluzia la care s-a ajuns a fost aceea că întârzierea și oprirea lucrărilor nu pot fi imputate antreprizei și că este în favoarea comunei să se ajungă la o înțelegere cu

domnul inginer C. Vasilescu pentru continuarea și terminarea lucrărilor de la Palatul Comunal. De asemenea, s-a impus Primăriei să predea antreprizei de construcții *„detaliile de construcțiune necesare pentru terminarea fără întrerupere a construirii clădirii, până la sfârșitul anului 1913”*.

Ca rezultat al cercetării tuturor aspectelor intervenite în procesul de construire a acestei clădiri, la data de 16 octombrie 1913 este redactat un *„Proect de transacție”* între Primar și Antreprenor, în care primul recunoaște greutățile cauzate antreprizei de către Primărie și se angajează să rezolve toate cererile antreprenorului rămase până atunci fără soluție. Acest *„Proect de transacție”* a fost introdus în regim de urgență pe ordinea de zi a ședinței extraordinare de consiliu din data de 22 octombrie 1913 și a fost adoptat după ample deliberări susținute de primarul Virgil Andronescu și inginerul C.M. Vasilescu, în calitate de antreprenor al construirii Palatului Comunal din piața Independenței. Scopul declarat al acestui *„proect de transacție”* a fost acela *„de a curma neînțelegerile de până acum, de a preciza drepturile și obligațiile reciproce derivând din această lucrare și de a preveni un proces care ar tinde la rezilierea contractului cu daune”*. Atât „Primarul”, cât și „Antreprenorul”, și-au luat în scris angajamente unul față de celălalt pentru a termina construirea Palatului Comunal în cursul anului 1914. Consiliul a aprobat în unanimitate „Proectul de transacție”, reînceperea imediată a lucrărilor și a făcut demersurile necesare la Ministerul de Interne pentru obținerea fondurilor.

În cursul 1914 s-a mai derulat un episod care este relatat pe scurt. Deși clădirea „Palatului Comunal” nu era terminată, primăria a fost tentată s-o vândă Ministerului de Justiție, pentru ca aceasta să instaleze în ea „Curtea de Apel” și „Tribunalul”. Consiliul Comunal, în unanimitate, îl împuternicește pe primar pentru a trata cu Ministerul de Justiție în acest sens. Unul dintre argumentele care au intervenit în discuția anterioară deciziei a fost cel potrivit căruia *„valoarea fundațiilor”* clădirii a fost foarte mare. La data de 12 mai 1914, Ministerul Justiției declină propunerea făcută de Primărie pentru cumpărarea localului ce se construia pentru Palatul Comunal.

Pentru anul 1914 nu se dispune de un set de documente complete care să certifice modul în care s-au desfășurat lucrările la Palatul Comunal. Dintr-o adresă a Antreprizei către Primărie, datată 23 aprilie 1914, putem afla că planșeul situat deasupra subsolului clădirii, pe latura de est a acestuia, urma să fie realizat cu 25 cm mai sus decât ceruse arhitectul Victor Ștefănescu. Pentru această zonă exista un proiect de amenajare a unui restaurant, iar constructorul semna la Primărie o diferență

de cotă, între cota pardoselii finite din proiectul de amenajare și cota din planșa elaborată de arhitectul Victor Ștefănescu. Antrepriza solicită de fapt Primăriei aprobarea pentru costurile suplimentare generate de demontarea cofrajului deja executat, de mutarea armăturilor la noua poziție și de refacere a cofrajului.

Prin adresa nr.8229 din data de 29 iulie 1914, Primăria a dispus oprirea lucrărilor de construcții la clădirea Palatului Comunal, motivând acest fapt printr-un ordin dat de Ministerul de Interne.

Dintr-o altă adresă a Antreprizei adresată Primarului comunei Constanța, înregistrată sub numărul 14210 din 6 august 1914, aflăm stadiul lucrărilor la această dată, chiar dacă Primăria dispusese oprirea lor: *„acum încă se mai lucrează la terminarea acoperișului și a cupolei, absolut necesare pentru ca întreaga clădire să nu sufere în timpul iernei”*.

Un ultim document de care se dispune, datat 5 septembrie 1914, arată că Antrepriza a luat toate măsurile necesare pentru a pune la adăpost lucrările executate la clădirea Palatului Comunal: *„imobilul Dvs. este aproape pus la adăpost de ruină, prin închiderea șantierului”*. Antrepriza solicită totuși ca *„pentru a fi absolut siguri că oricât ar dura epoca de suspendare a lucrării, nu se vor înregistra deteriorări ale clădirii”*, finanțare pentru terminarea *„învelitorii în partea în care se execută turla și pentru a închide toate golurile clădirii punând geamuri la ușile și ferestrele exterioare”*.

Pentru a avea un punct de reper, se precizează că lucrările în șantier au fost întrerupte în luna septembrie a anului 1914, din ordinul Ministerului de Interne, cauza fiind declanșarea primului război mondial. La momentul întreruperii acestora, toate lucrările de zidărie și acoperișul erau realizate.

Primăria a promis că va plăti suma solicitată pentru a putea termina toate lucrările urgente și punerea la adăpost a clădirii Palatului Comunal până la sfârșitul lunii octombrie 1914, dar acest lucru nu s-a întâmplat. Cu toate acestea, Antrepriza a efectuat lucrările necesare *„pentru ca immobilul să nu se deterioreze din cauza intemperiilor”*. Aceste informații au fost luate dintr-o scrisoare a Antreprizei adresată Primăriei orașului Constanța la data de 13 februarie 1915, în care se spune: *„astăzi, immobilul Dvs. este ferit de orice stricăciune, fiind acoperit, în cea mai mare parte tencuit, cu toată tâmplăria exterioară așezată și cu geamuri puse”*.

Cu ocazia acestei scrisori, în care Antrepriza roagă Primăria să-i plătească ceea ce îi datorează, antreprenorul C.M. Vasilescu pune întrebarea dacă Primăria este dispusă să deschidă șantierul începând cu data de 15 martie 1915 și dacă are fondurile

necesare continuării și terminării imobilului. Mai mult, antreprenorul face și o propunere: să i se plătească restanțele financiare pentru lucrările efectuate în anul 1914 și să i se acopere lunar cheltuielile pe care le efectuează, iar el va face „sacrificiul” de a termina construcția pe banii lui, până la sfârșitul lunii iulie a anului 1916 (dacă situația de război nu îl va împiedica).

La data de 6 iulie 1915, în ziarul „Dacia” a apărut o notă nesemnată intitulată „Primăria se surpă”, care este redată integral în continuare.

„Construcția noului palat comunal începută acum doi ani și pentru care s-au cheltuit 800.000 de lei, este lăsată în părăsire. De astă primăvară mu se mai lucrează nimic și, din cauza intemperiilor, tot ce s-a făcut până acum este amenințat. Parte din clădire și anume terasele susținute de coloane amenințate cu ruina. **Crăpăturile largi brăzdează zidăria.** Cauza, după cât aflăm, este că temeliile acestor aripi sunt insuficiente ca adâncime, nefiind așezate pe loc solid, iar ploile din ultima vreme afânând pământul, greutatea zidului a făcut să se lase parte din clădire. Ar fi păcat ca după cheltuiala de aproape un milion, piața cea mai importantă a orașului să rămână împodobită cu un monument neisprăvit și ruinat”.

În ziarul „Liberalul Constanței” din ziua de 3 aprilie 1916, în articolul „Palatul Prefecturii”, apare un element nou și anume „pericolul de prăbușire în urma viitoarelor cutremure de pământ” a clădirii Palatului Comunal, cât și a altor clădiri. Fundațiile clădirii Palatului Comunal situate la adâncime mare au dat de gândit oficialităților. Ca rezultat al „dărâmării și reclădirii construcției Prefecturii”, prin vocea ziaristului „Cato” aflăm:

„De data aceasta credem că se va căuta un teren virgin și se vor face săpături adânci spre a se asigura trăinicia viitoarei clădiri”.

Articolul conține informații utile despre mentalitățile și lipsa de inspirație a edililor conservatori în privința construirii edificiilor publice: „ne miră ce nenorocire seculară a îndrumat pe fostul Prefect de pe atunci să aleagă un teren așa de șubred pentru construirea palatelor care se vor prăbuși la rând în urma viitoarelor cutremure de pământ, precum ne miră și alegerea râpei de către primarul Titus Cănanău pentru clădirea Palatului Comunal, care este iarăși amenințat de aceeași soartă...”.

La data de 12 mai 1916, ziarul „Victoria” anunță pe prima pagină „putem afirma că peste 20 de zile vor reîncepe lucrările la noul Palat Comunal din Piața Independenței. La toamnă vom avea gata această clădire în afară de subsol”, (multă încredere, dar lipsă de intuiție).

Un alt ziar, „Dacia”, în numărul său din data de 16 mai 1916, a publicat o scurtă notă intitulată „Palatul Comunal”. Autorul informează: *„Eri s-a petrecut un fapt îmbucurător. Antreprenorul Vasilescu, care încetase lucrările de la clădirea Palatului Comunal, fiindcă aceasta avea să-i plătească o sumă mare de bani, a fost chemat în localitate și, în urma discuțiilor purtate, s-a hotărât reînceperea lucrărilor construcției. Deși această lucrare a fost o pacoste pentru comuna Constanța, costând înzecit decât ar fi trebuit, totuși este îmbucurător că lucrarea reîncepe căci, lăsată în părăsire mai multă vreme, amenința să se ruineze. E păcat că s-au pierdut atâtea luni în care se putea lucra cu folos”*.

În aceeași notă, ziarul „Victoria” din data de 24 mai 1916 publica nota „Terminarea Palatului Primăriei. Stăruința domnului Primar Virgil Antonescu”:

„De câteva zile mult așteptate, lucrările au reînceput. Cu toate că Primăria nu are încă sumele necesare, totuși prin vasta stăruință a domnului Virgil Andronescu, primarul de Constanța, putem nutri speranța că la toamnă să vedem ridicându-se măreț în centrul orașului această clădire, care va lăsa frumoasă amintire a Primariatului domnului Virgil Andronescu”.

Dintr-o scrisoare adresată Primăriei orașului Constanța la data de 29 iulie 1916, se poate afla ideea transformării subsolului clădirii Palatului Comunal într-un restaurant – berărie, aspect care necesita o serie de lucrări, dintre care de interes pentru studiul istoric al clădirii sunt: săpătură pentru adâncirea subsolului existent, realizarea unui radier de beton armat care să constituie planșeul pardoselii, zidărie de cărămidă cu mortar de ciment etc.

Responsabilul acestui studiu istoric de fundamentare nu a putut găsi documente relevante pentru perioada în care s-a mai lucrat la Palatul Comunal până la sfârșitul primului război mondial. Se presupune că pe durata războiului nu s-a lucrat la această clădire, cu excepția unei perioade cuprinse între lunile iunie și iulie ale anului 1916, deoarece în luna august 1916 România a fost angrenată în conflagrația războiului mondial, iar Dobrogea a fost ocupată de trupele germane și bulgare.

În anul 1919, în revista „Arhitectura”, arhitectul lucrării Victor Ștefănescu a publicat articolul „Primăria din Constanța”, prezentând desenele fațadei principale, planul parterului, planul etajului I și o secțiune longitudinală prin axa principală a clădirii (Foto 9÷Foto 12). În cele ce urmează sunt redată aspectele de interes pentru acest studiu istoric de fundamentare, așa cum au fost publicate de însuși autorul proiectului:

„Palatul Comunal din Constanța, început în anul 1912, actualmente pe trei sferturi terminat, ocupă o suprafață totală de 1668 metri pătrați și un volum de 39.912 metri cubi. Are fațada principală în Piața Independenței pe un front de 34 metri și costă în total 1.200.000 lei (inclusiv mobilierul, instalațiunile și decorația interioară), ceea ce revine la 30 lei metrul cub de volum și 720 lei pe metrul pătrat. Palatul Comunal are:

- 1) un subsol de 8 metri adâncime sub nivelul străzii, în care s-a amenajat un mare local de berărie pentru circa 300 de consumatori cu toate anexele sale, calorifer și pivnițele necesare;
- 2) un parter, în care se găsesc Serviciul Percepției Comunale, Casieria Serviciului Medical, Serviciul de Higienă a Orașului, Vestibulul, Scara de Onoare, Scările de Serviciu, un mare local cu destinația de „Cafenea – Cofetărie” și un Restaurant, prevăzute fiecare cu portice acoperite cu o suprafață de 288 metri pătrați;
- 3) etajul I, având sala de consiliu, sala de căsătorii, Serviciul Stărei Civile, Cabinetele Primarului și cel al ajutorului său, Secretariatul, Contenciosul și Contabilitatea;
- 4) etajul al II-lea cuprinde Serviciul Tehnic și Edilitate, Arhitectură, Arhivele și o aripă disponibilă pentru servicii ce s-ar mai înființa.

Toată construcția este de piatră, cărămidă și beton armat. Acoperișul central și turnulețul din față sunt integral din beton armat. Fundațiile au fost foarte dificile, construcția mergând până la 10 și 12 m adâncime până la stâncă, terenul din Constanța fiind foarte fugător.

În fața palatului se va creia o mare piață având în axă statuia lui Ovidiu și grădini cu flori. *Palatul este complet degajat cu străzi pe toate fațadele*.

După terminarea războiului, în cadrul ședinței extraordinare a Consiliului Comunal din 7 iulie 1920, este arătată amploarea distrugerilor clădirii.

„Palatul Comunal a rămas neterminat din cauza survenirii războiului. În timpul ocupației a fost devastat, distrusă și furată lemnăria, tâmplăria și parchetele; acoperișul este cu totul degradat, nerămânând decât zidăria. Pentru a nu se perde și a deveni cu totul o ruină pe de o parte, iar pe de altă parte Comuna să scape de plata chiriei ce plătește astăzi, se cere Comisiunii să avizeze urgent asupra mijloacelor pentru terminarea acestui edificiu (fie a se contracta prin învoială cu un antreprenor serios, fie a se da lucrarea prin licitație publică pe un termen cât se poate de scurt).

Întrucât devizul în valoare de 850.000 de lei și caietul de sarcini pentru amenajarea primului etaj, a vestibulului de la parter cu locașul scării principale, precum și refacerea acoperișului, sunt deja întocmite de arhitectul Nicolae Loghin, șeful Serviciului Tehnic Comunal, în baza proiectului realizat înainte de război de arhitectul Victor Ștefănescu, termenul de licitație este fixat la doar 15 zile și aprobat ca atare de Ministerul de Interne (Păuleanu, 2005).

Fixată pentru data de 30 iulie 1920, licitația nu s-a putut desfășura din cauze obiective. A fost stabilit un nou termen și anume 20 august 1920. Adjudecarea licitației a avut loc în ziua de 21 august 1920 și a revenit antreprizei conduse de Mihail Eftimie și Iosif Mandel, iar contractul a fost semnat la data de 10 septembrie 1920, cu termen de finalizare a lucrărilor nouăzeci de zile. Între președintele Comisiunii Interimare (așa era numit primarul în acea perioadă) și arhitectul Victor Ștefănescu a intervenit o convenție, semnată la data de 7 martie 1921, care prevedea că arhitectul „se angajează a continua mai departe condițiunile contractului încheiat cu Primăria pentru darea tuturor detaliilor și indicațiunilor necesare până la terminarea completă a Palatului Comunal. Supravegherea lucrărilor se va face de către Serviciul Technic al Comunei, care va primi „relațiuni de la domnul arhitect Victor Ștefănescu”.

Ziarul „Farul” din data de 17 iulie 1921 a anunțat că la ora zece dimineața „va avea loc inaugurarea noului Palat Comunal din Piața Independenței”. De fapt a fost inaugurat numai primul etaj al clădirii unde s-au instalat o serie de servicii ale Comunei.

Ziaristul I.N. Duployen face și următoarea caracterizare: „clădirea este construită masiv, în stil românesc, cu fundațiuni de 16 metri adâncime, temeliele fiind așezate direct pe stânca de granit”.

În ziarul „Farul” din data de 19 iulie 1921, există articolul „Cu prilejul unei solemnități”, scris de ziaristul Ioan N. Roman. Ceea ce trebuie reținut este informația următoare: „Palatul Comunal a fost ridicat pe un teren atât de impropriu atât a trebuit să se facă fundațiuni de 15-20 m adâncime pe 6-8 m lățime, ceea ce a ridicat costul de la jumătate de milion de lei la trei milioane și jumătate, cu perspective de a se ajunge la cinci milioane, când va fi cu totul terminat și mobilat. Să avem deci franchețea de a spune că Palatul Comunal din Constanța este și va rămâne o mare greșeală; și noi avem chiar convingerea că până în cele din urmă acesta va fi destinat unei alte instituțiuni”.

În anul 1923 a fost terminată complet și instalația de încălzire centrală a Palatului Comunal (Foto 14).

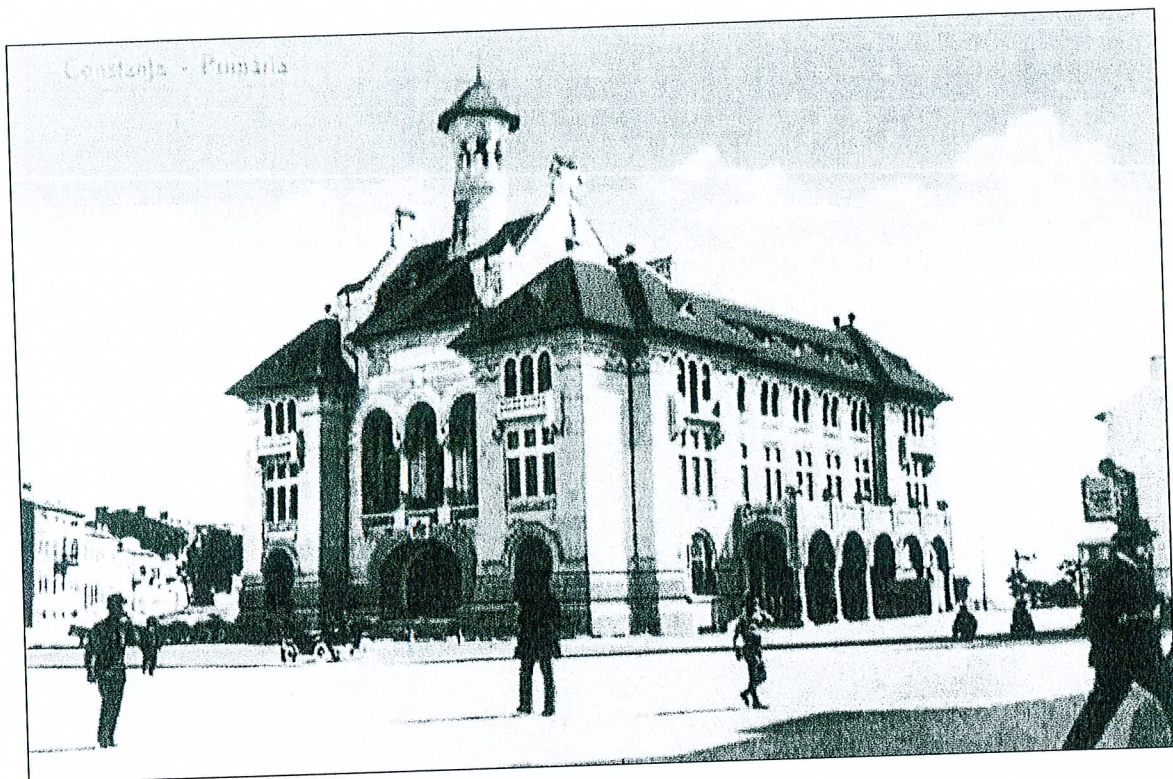

Foto 14. Palatul comunal Constanța. Vedere din anul 1921.

4000322

CAPITOLUL 4

PERIOADA DE UTILIZARE A CLĂDIRII CA LOCAL AL PRIMĂRIEI ORAȘULUI CONSTANȚA

De la data întrării în funcțiune a clădirii, în anul 1921 și până în anul 1976 (55 de ani), în clădire și-a desfășurat activitatea Primăria orașului Constanța. Ceea ce este de remarcat la modul de organizare a clădirii la momentul terminării acesteia, este deschiderea către exterior, către populație, prin realizarea la parter și la subsoluri a unor spații cu funcțiuni de alimentație publică, alături de birourile administrative ale Primăriei. La toate cele patru laturi ale clădirii erau asigurate accese independente.

Așa cum reiese din planurile ulterioare (1938), odată cu mărirea necesarului de spații pentru birouri administrative, s-a renunțat la celelalte funcțiuni, restaurantul și cafeneaua fiind desființate. Tot în această perioadă (1921-1938), au apărut și primele intervenții asupra sistemului structural al clădirii, pentru a se facilita accesul între aripile clădirii, în zona parterului. Astfel, au fost construite scări de acces, care au preluat diferența de nivel între toate laturile clădirii. Astfel, au fost construite cele două scări care urcau din gangul de acces auto la parter, în aripa posterioară (respectiv de la actuala cotă -1,73m la actuala cotă $\pm 0,00$ m) și o scară de legătură între parter și subsol, în aripa de sud (în prezent neutilizată, fiind parțial demolată). La momentul respectiv, toată clădirea era ocupată cu birourile administrative ale primăriei și ale altor instituții. Tot în acea perioadă s-a renunțat la scările de acces spre subsol (spre cele două spații amenajate pentru restaurant și cafenea).

O noua intervenție majoră asupra clădirii a avut ca scop obținerea de noi spații de birouri și a constat în construirea unui mezanin pe latura de vest, reducându-se astfel, parțial, înălțimea mare a parterului. Astfel, în sala cu portic din aripa de vest, cu o înălțime inițială de aproximativ 6,5m, s-a executat un planșeu intermediar la care se urca prin două scări amplasate la extremități. O altă modificare structurală a constat în realizarea unui planșeu intermediar, în zona gangului de acces auto. Prin această intervenție s-a creat o legătură peste gang, între spațiile de la parter, situate în stânga și în dreapta gangului. Planșeul respectiv s-a executat la cota +1,45m, iar legătura cu cota

$\pm 0,00\text{m}$ s-a realizat prin intermediul a două rampe perpendiculare pe gang. S-a creat astfel o legătură interioară între cele două părți ale aripii de sud, separate inițial prin gangul a cărui înălțime originală era cât cea a parterului (7,50m). Scările executate anterior au fost continuate până la nivelul nou creat. În dreapta și în stânga gangului, sub planșeul și rampele scărilor nou create, s-a executat un planșeu peste subsol, la cota curții interioare, respectiv -1,73m și s-au creat astfel două noi spații în care funcționează în prezent atelierele administrației muzeului.

Pentru această perioadă nu au putut fi identificate documente care să ateste și alte modificări la exteriorul, sau interiorul clădirii.

Edificiul a devenit în timp un reper arhitectonic. Încă din anul 1924, într-un ghid ilustrat se poate citi: „Piața Independenței are forma unui semicerc. În mijlocul acesteia se înalță falnic Palatul Comunal, o monumentală clădire modernă” (Ionescu, T., Duployen, I.N., 1924).

În fața clădirii este amplasată statuia poetului Ovidiu, primul dintre monumentele statuare ridicate în Constanța, a cărui poziție definitivă datează din anul 1921.

Marius Ionescu Dobrogianu a afirmat în anul 1931: *„Palatul Comunal este clădit pe vechiul drum de acces în port; de aceea fundațiile au mers până la 17 m adâncime... În august 1916, clădirea era abia acoperită. S-a completat după război, iar în anul 1921, serviciile primăriei s-au mutat în noul local”*.

Clădirea MINA a fost realizată în perioada 1911-1921 și este cert că arhitectul care a conceput-o nu a avut preocupări pentru protecția la acțiuni seismice a acesteia, eventualele verificări prin calcul având un caracter simplist. Din studiul documentelor păstrate de Direcția Județeană a Arhivelor Naționale din Constanța nu au rezultat informații referitoare la un eventual calcul al acestei clădiri, cu excepția calculului grinzii care s-a executat peste toate zidurile interioare și exterioare ale acesteia, la etajul I. Preocupările pentru calculul acestei grinzi-centură au aparținut inginerilor inspectori generali, Petre Zahariade și Ioan Venert, iar calculele au fost realizate de inginerul C.M. Vasilescu, antreprenorul lucrării, luând în considerare o evaluare a încărcărilor realizate în cadrul Serviciului Tehnic al Primăriei.

A putut fi identificată o singură referire cu privire la protecția acestei clădiri la acțiuni seismice și aceasta a aparținut presei. În ziarul „Liberalul Constanței” din ziua de 3 aprilie 1916, se atrage atenția asupra *„pericolului de prăbușire în urma viitoarelor cutremure de pământ a clădirii Palatului Comunal, cât și a altor clădiri”*. Criticând lipsa de inspirație a oficialităților în privința construirii edificiilor publice, reporterul scria: *„ne*

miră ce nenorocire seculară a îndemnat pe fostul primar Titus Cănanău să aleagă răpa din Piața Independenței pentru clădirea Palatului Comunal, care se va prăbuși în urma viitoarelor cutremure de pământ”.

La data de 10 noiembrie 1940, s-a produs un puternic cutremur de pământ pentru care s-au stabilit o intensitate macroseismică $I_0=IX$ și o magnitudine seismică $M_{G-R}=7,4$. Pentru a vedea cum s-au comportat clădirile din orașul Constanța și, în special pentru a găsi o mărturie a comportării clădirii Palatului Comunal pe durata de manifestare a acestui cutremur de pământ s-a studiat Dosarul nr.30/1940 al Primăriei Municipiului Constanța, aflat la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale. A rezultat faptul că Primăria orașului Constanța a instituit o comisie formată din specialiști proprii (doi ingineri și un arhitect) „*pentru a verifica starea de soliditate a clădirilor publice și particulare*”, la data de 12 noiembrie 1940. Nu s-a găsit nici un document care să facă referire la comportarea clădirii Palatului Comunal pe durata de manifestare a acestui cutremur de pământ, ceea ce ne permite să facem presupunerea că acesta nu a fost afectat.

A fost găsit însă documentul intitulat „Chestionar”, trimis de Observatorul Astronomic din București, care solicita să fie consemnate constatările făcute de Primăria Municipiului Constanța asupra urmărilor acestui eveniment seismic și răspunsul oficial transmis la Observatorul Astronomic. La punctul „Ce efecte a avut cutremurul de pământ”, de interes pentru acest studiu istoric de fundamentare sunt relatările potrivit cărora „*s-au produs crăpături în ziduri șubrede, au căzut tencuieli de pe pereți și de pe tavane și au căzut coșuri*”. Acesta a fost răspunsul oficial, dar din unele procese verbale de constatare aflăm, de exemplu, că o clădire „a suferit degradări foarte mari la toate zidurile care prezintă crăpături în toate direcțiile, parte din ele fiind ieșite din verticală, amenințând cu prăbușirea; construcția fiind foarte veche, rău construită din punct de vedere tehnic, *fără nici un fel de ancorări ale zidurilor*, constituie un permanent pericol pentru viața locatarilor și a trecătorilor”. Dintr-un alt document se poate afla că „Geamia din str. I.C. Brătianu, vis-a-vis de Poștă, ale cărei crăpături în ziduri s-au accentuat foarte mult, amenință cu prăbușirea din moment în moment”.

În proiectul nr.448/1990, elaborat de Institutul de Proiectare Județean Constanța, cu titlul „Expertiză tehnică la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie”, s-a făcut următoarea afirmație: „*Până în anul 1976, când imobilul și-a schimbat funcționalitatea, nu se cunoaște dacă au fost operate modificări ale structurii de rezistență*”.

Afirmația nu este corectă, deoarece **construirea unui mezanin pe înălțimea parterului reprezintă o modificare structurală.**

CAPITOLUL 5

PERIOADA DE UTILIZARE A CLĂDIRII CA LOCAL AL MUZEULUI DE ISTORIE NAȚIONALĂ ȘI ARHEOLOGIE CONSTANȚA

Un moment important în evoluția clădirii a fost conversia funcțională din clădire pentru birouri administrative, în *clădire cu destinație de muzeu*, la data de 25 decembrie 1977, când s-a inaugurat Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

Clădirea a fost împărțită în două părți, cu funcțiuni diferite: spații de expunere pentru public, respectiv birouri și spații necesare administrării muzeului și desfășurării programelor de cercetare asociate activității acestuia. Acest fapt a dus la schimbări noi în organizarea clădirii, în urma modificărilor fluxurilor de circulație și înființării de noi spații pentru birouri. Cu ocazia acestei reorganizări, au fost închise și sigilate accesele la nivelurile II și III de pe cele două scări balansate, care deserves, în prezent, numai zonele de birouri de la parter și de la mansardă, în timp ce zonele de expunere au rămas deservite doar de scara monumentală de la intrare. Din această rațiune s-a realizat extinderea scării monumentale până la etajul II. Pentru organizarea optimă a spațiilor pentru birouri, s-au practicat compartimentări din materiale ușoare în încăperile inițiale și s-au închis aproape toate spațiile reziduale care puteau fi transformate fie în birouri, fie în spații de depozitare.

Deoarece în anul 1976 s-a schimbat destinația imobilului, din clădire pentru birouri în clădire cu destinația de muzeu, a rezultat necesară efectuarea unor intervenții la interiorul acesteia. Aceste intervenții au constat, pe de o parte, în practicarea unor „goluri noi” în pereții portanți structurali din zidărie de cărămidă, iar pe de altă parte, în mărirea altor goluri existente în acești pereți, pentru asigurarea unor noi fluxuri de circulație în clădire. Tot cu această ocazie, scara monumentală care asigura accesul de la parter la etajul I a fost modificată, astfel încât să asigure accesul până la etajul II.

Modificările menționate au făcut obiectul proiectului nr.528/1976, întocmit de Institutul de Proiectare Județean Constanța. Din planșele acestui proiect reiese clar că toate intervențiile au avut loc asupra pereților portanți structurali din zidărie de cărămidă, acestea contribuind în mod evident la reducerea rezistenței și rigidității

suprastructurii construcției. Discontinuitatea elastică și inerțială generată prin extinderea scării monumentale până la etajul II a modificat comportarea turnului de beton armat, în timpul acțiunilor seismice care s-au produs în anii 1977, 1986 și 1990. Nu există nici o informație cu privire la faptul dacă Institutul de Proiectare Județean Constanța a calculat sistemul structural al clădirii, înainte de a fi realizate aceste modificări structurale și nu există nici o mărturie cum că cineva ar fi verificat ce se întâmplă cu sistemul structural al acestei clădiri în urma demolărilor de ziduri, practicării de goluri cu dimensiuni mari în pereții de zidărie de cărămidă și mărirea golurilor existente.

După cutremurul de pământ de la data de 4 martie 1977, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie a solicitat Institutului de Proiectare Județean Constanța să elaboreze un proiect pentru *„repararea acoperișului, refacerea fațadei exterioare, reparații capitale la instalațiile sanitare din întregul imobile, reparații la instalația termică de la subsolul și de la etajul III al clădirii”* (Adresa nr.2484 din 12 octombrie 1977 și Minuta din data de 31 ianuarie 1978). I.P.J. Constanța a elaborat Proiectul nr.145/78, potrivit căruia s-a executat o reparație generală a acoperișului (a fost desfăcută toată învelitoarea, au fost înlocuite *„elementele degradate, șarpanta și astereala”*). S-a intervenit și la încăperile de la mansardă, ale cărei ziduri *„sunt construite pe fermele șarpantei”*. Au fost înlocuiți toți pereții interiori ai mansardei, construiți, de asemenea, pe structura șarpantei. A fost înlocuită streășina, deoarece aceasta era distrusă în proporție de 90%. La atice, coșurile de fum ale foișorului au fost consolidate și refăcute, astfel încât să-și păstreze forma și aspectul inițial. S-a propus și amenajarea subsolurilor, necesară pentru protejarea acestora împotriva infiltrațiilor și igrasiei. Au fost refăcute toate fațadele clădirii și a fost reparat un portic.

În urma cutremurului de pământ de la data de 30 mai 1990, conducerea Muzeului de Istorie Națională și Arheologie a solicitat Institutului de Proiectare Județean Constanța să efectueze expertiza tehnică a clădirii, deoarece a fost avariata zidăria de cărămidă și acoperișul corpului central. A fost elaborat proiectul nr.448/1990, intitulat *„Raport de expertiză”*. În cadrul raportului tehnic au fost prezentate următoarele aspecte:

- „coloanele de zidărie de cărămidă, având grosimea de 50 cm, situate pe fațadele laterale, sunt desprinse la nivelul coamelor șarpantei de pe aripile laterale; desprinderea apare în rostul orizontal dintre cărămizi, existând o zdrobire locală pe o adâncime de 5 cm;

- la reazemele bolțurilor turnului situat pe fațada principală s-au constatat fisuri orizontale, la 20cm deasupra tiranților din oțel;
- doi dintre stâlpii turnului (opuși ca poziție unul față de celălalt) prezintă fisuri verticale în planul axelor lor (se vede armătura corodată);
- fisuri orizontale și înclinate la rezemarea buiandrugilor la etajele I și II;
- desprinderi ale buiandrugilor la etajul I, la pereții interiori din aripile laterale ale imobilului;
- microfisuri orizontale la aproximativ 70 cm sub buiandrugii ferestrelor la șpaleții de zidărie de la etajul I, din zona aripii posterioare, spre curtea interioară;
- fisuri orizontale la stâlpii de zidărie de cărămidă de la etajul I, la sălile mari din aripa principală”.

Pe baza acestui raport tehnic, Institutul de Proiectare Județean Constanța a întocmit proiectul nr.31/1991, care precizează că principala avarie apărută în urma acțiunii seismice de la 30 mai 1990 a fost în zona turlei. A fost întocmit un proiect de consolidare, dar care nu a fost pus în practică.

Deși această clădire a avut o comportare întâmplătoare la acțiunea cutremurelor de pământ care s-au manifestat în perioada 1916-2005, aceasta nu a suferit avarieri importante care să o aducă la situația de prăbușire. O contribuție importantă în acest sens au avut-o pereții groși din zidărie de cărămidă și planșeele clădirii realizate în soluție hibridă, cu grinzi din oțel și plăci din beton armat. Se consideră că o contribuție deosebită pentru comportarea favorabilă la acțiuni seismice au adus-o și grinzile-centură de beton armat construite pentru a ancora toate zidurile (interioare și exterioare) de la parterul clădirii.

Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța *nu a putut pune la dispoziție documente* care să ateste modul de comportare a clădirii în timpul cutremurelor de pământ pe care le-a suportat de-a lungul existenței sale. Examinarea vizuală a permis o evaluare concludentă a stării tehnice actuale a clădirii. Se poate face aprecierea că fiecare mișcare seismică care s-a exercitat asupra clădirii a accentuat „slăbirea” fundațiilor și subsolurilor acesteia. În final, pot fi formulate următoarele concluzii cu privire la comportarea construcției în timpul cutremurelor de pământ care s-au manifestat pe durata de existență a acesteia:

- nici unul dintre aceste evenimente seismice nu a provocat avarii semnificative sistemului structural al clădirii care să necesite ample consolidări structurale;
- este posibil ca unele fisuri și crăpături existente în subsolurile clădirii precizate în cazul acestui studiu istoric de fundamentare să fi fost reactivate în timpul cutremurelor de pământ.

Înțelegerea modului în care s-a comportat această clădire, în condițiile severe de solicitare din timpul cutremurelor de pământ, are o contribuție decisivă cu privire la alegerea strategiei de identificare a comportării structurale a acesteia, atât prin investigații numerice, cât și prin evaluări instrumentale.

Existența în timp a acestei construcții care a suportat toate cutremurele de pământ importante ale secolului trecut este marcată de efectele factorilor naturali caracteristici mediului local, care au afectat într-o măsură importantă unele dintre caracteristicile vitale ale acesteia, provocând degradări a căror evoluție pot periclita însăși integritatea construcției. Acțiunea de consolidare/reabilitare are scopul de a stopa această evoluție și a readuce *construcția-monument* la valoarea sa reală, de monument istoric și de arhitectură.

CAPITOLUL 6

SCURTĂ PREZENTARE A STĂRII TEHNICE ACTUALE

În raport cu prevederile cuprinse în generația actuală de norme tehnice, **clădirea în ansamblu nu are o conformare generală favorabilă la acțiuni seismice**, iar principalele **deficiențe de concepție de ansamblu** ale acesteia sunt prezentate în cele ce urmează.

1. Clădirea nu are o formă în plan regulată, compactă și simetrică, prezentând disimetrii în distribuția volumelor, maselor și rigidităților.
2. Ca urmare a înălțimilor de nivel mari, sistemul portant structural al clădirii este vulnerabil la acțiuni seismice.
3. Datorită conformării actuale a clădirii, pereții de zidărie de cărămidă sunt slăbiți, pe ambele direcții, de existența a numeroase goluri de uși și ferestre.
4. În general, s-a constatat lipsa unui sistem de reguli de alcătuire și conformare care să asigure un răspuns controlat al sistemului portant structural la acțiuni seismice puternice.
5. Structurile de planșee nu pot îndeplini, în totalitate, funcția de „diafragmă orizontală rigidă”, întrucât nu există centuri perimetrale sau interioare peste pereții portanți din zidărie de cărămidă, cu excepția **grinzilor-centură** de sub planșeul situat peste parter.
6. Pereții din zidărie de cărămidă nu respectă nici una dintre prevederile generației actuale de norme tehnice.

Se apreciază că sistemul portant structural al clădirii care face obiectul acestui studiu istoric nu respectă prevederile prescripțiilor în vigoare de alcătuire și conformare la acțiuni seismice.

Pentru a respecta adevărul, trebuie menționat faptul că nu există un proiect inițial al clădirii în adevăratul sens al cuvântului, ci numai niște planșe de arhitectură, publicate de arhitectul Victor Ștefănescu în revista „Arhitectura”, în anul 1919. De asemenea, există un singur reper referitor la structura de rezistență și anume niște note de calcul extrem de simpliste pentru grinda de beton armat construită sub planșeul peste parter pentru a realiza o ancorare mai bună a zidurilor din cărămidă.

Elemente suplimentare pot fi reținute din prezentarea realizării construcției în perioada 1911-1921 (Capitolul 3).

În ceea ce privește măsura în care proiectul inițial al construcției și sistemul structural al acesteia respectă prevederile prescripțiilor în vigoare, referitoare la proiectarea construcțiilor la acțiuni seismice, se pot formula următoarele concluzii:

1. În perioada de proiectare și de construire a acestei clădiri, în România nu exista nici un fel de reglementare tehnică referitoare la proiectarea construcțiilor; în unele situații, erau totuși utilizate unele prescripții tehnice din vestul Europei (Germania, Franța).
2. Problema protecției construcțiilor la acțiuni seismice s-a pus pentru prima dată în România, după cutremurul de pământ de la 10 noiembrie 1940.
3. În perioada de construire a acestei clădiri, betonul armat era la începutul utilizării lui în România, iar soluțiile de aplicare (alcătuirea, conformarea și calculul sistemelor structurale) erau încă în curs de definire, atât pe plan internațional, cât și pe plan național.
4. Se menționează că nu se cunoaște cine a proiectat sistemul structural vertical al construcției alcătuit din pereții de zidărie simplă, structura de fundare, planșeele hibride alcătuite din plăci de beton armat rezemate pe grinzi metalice și structura turnului de beton armat dinspre fațada principală, situată între axele A și C. Se semnalează că nu mai există nici o planșă referitoare la elementele de beton armat și din oțel. Se pare că structura verticală a pereților portanți este aceea indicată de arhitectul proiectant al clădirii, Victor Ștefănescu.
5. În raport cu prescripțiile în vigoare privind proiectarea construcțiilor la acțiuni seismice, se mai semnalează următoarele deficiențe:
 - **la sistemul structural vertical alcătuit din pereți portanți structurali din zidărie simplă din cărămizi pline** (lipsa confinării prin „stâlpișori” de beton armat; riscul general de rupere fragilă în secțiuni înclinate din eforturile secționale generate de forțele tăietoare; toți pereții portanți structurali prezintă

neregularități majore create de poziționarea golurilor de ferestre și de uși; tendința de comportare a parterului clădirii ca „*nivel slab ca rigiditate și slab ca rezistență – soft and weak story – cu riscul producerii unui colaps general din cauza înălțimii mari – 6,0m, în raport cu înălțimile etajelor I și II*);

- **la structurile de planșee** (se semnalează soluția hibridă de realizare a acestora cu plăci de beton armat, rezemate pe grinzi metalice; se menționează că nu se cunoaște dacă există, sau nu, centuri de beton armat peste pereții portanți structurali de zidărie);
- **lipsa unei mari porțiuni de planșeu între axele A'-C și 4-7 la planșeul peste etajul I** (aula „Adrian Rădulescu”), astfel încât planșeul general peste etajul I este la ora actuală dezechilibrat.

Din studiul detaliat al construcției, efectuat cu ocazia expertizei tehnice și din analizarea proiectelor de amenajări și reparații întocmite de IPJ Constanța, a rezultat o bună comportare a clădirii în cei aproape 90 de ani de existență.

Cele patru mari cutremure de pământ amintite pe parcursul studiului istoric (1940, 1977, 1986 și 1990) nu au afectat în mod semnificativ sistemul structural portant al clădirii MINA.

Urmările acestora au fost resimțite în special de anumite elemente ale clădirii (învelitoare, pereți de zidărie) și, într-o mică măsură, de unii buiandrugi și de bolțile unor pereți portanți; cele mai importante deteriorări s-au datorat particularităților climatice și mai ales acțiunii aerului marin cu un grad mare de umiditate și conținut ridicat de săruri. Astfel, s-a înregistrat fenomenul de coroziune puternică la elementele metalice neprotejate suficient, ceea ce a condus la înlocuirea, sau protejarea acestora. De asemenea, acțiunea factorilor climatici au afectat și zugrăvelile și vopsitoriile exterioare, necesitând intervenții din categoria lucrărilor de întreținere.

CAPITOLUL 7

ÎNCADRAREA CLĂDIRII ÎN CLASE DE RISC SEISMIC

Rezultatul activității de expertizare a constatat în încadrarea clădirii într-o **clasă de risc seismic**, definită conform normativului pentru proiectarea construcțiilor la acțiuni seismice P-100-92 (împreună cu completarea și modificarea capitolelor 11 și 12, realizată în anul 1996, paragraful 11.6). Încadrarea în clase de risc seismic servește la stabilirea:

- gradului de extindere a măsurilor de intervenție propuse;
- gradului de urgență a executării măsurilor de intervenție.

Încadrarea clădirii expertizate într-o clasă de risc seismic a ținut seama de următoarele aspecte:

- **categoria sistemului structural:** de tip pereți portanți structurali realizați din **zidărie simplă**;
- **vechimea construcției:** 90 de ani, începută în anul 1911, sistemul structural terminat în anul 1914, clădire terminată în anul 1921;
- **numărul de cutremure semnificative pe care le-a suportat construcția:** patru (1940, 1977, 1986, 1990);
- **degradările structurale ale construcției:** cele mai importante s-au produs în timpul construirii, la baza fizică structurală (la fundații și subsoluri), iar cutremurele de pământ au accentuat aceste degradări și trebuie avut în vedere caracterul lor cumulativ; ținând seama de acest aspect și de înălțimile mari de nivel se poate explica starea de microfisurare a pereților din zidărie de cărămidă, chiar în condiții de solicitare reduse;
- **părțile structurale slabe** din punctul de vedere al unui răspuns seismic așteptat sunt fundațiile, subsolurile și, în special parterul, care au capacități de rezistență reduse în raport cu cerințele;
- **regimul de înălțime**, cu niveluri înalte și **masa** mare a construcției;
- **verificările prin calcul** efectuate pentru pereții portanți structurali au evidențiat tendințe de rupere fragilă în secțiuni înclinate, din eforturi principale

de întindere create prin efectul forței tăietoare; parametrii fundamentali de care depinde ruperea fragilă în secțiuni înclinate sunt: efortul de compresiune nominal (σ_0), raportul dintre înălțimea și grosimea peretelui (H/d) și rezistența mortarului (mortarul mai slab decât cărămida);

- **gradul nominal de asigurare la acțiuni seismice redus** pe ambele direcții ale clădirii.

Criteriile luate în considerare pentru încadrarea acestei clădiri într-o clasă de risc seismic au avut la bază rezultatele aplicării metodelor E_1 , E_{2a} și E_{2b} și anume:

- ansamblul pereților portanți structurali are modul de rupere fragil în secțiuni înclinate din forță tăietoare;
- atât sistemul structural vertical, cât și cel orizontal (structurile de planșee) prezintă importante neregularități;
- clădirea are tendința de localizare a avarierilor la parter, cu dezvoltarea efectului de parter slab ca rigiditate și slab ca rezistență ("soft and weak soft story"), deci cu tendință de colaps general;
- valorile coeficientului de asigurare la acțiuni seismice „R” sunt mult mai reduse decât valoarea admisibilă ($R_L = 0,43$; $R_T = 0,28$);
- capacitățile de ductilitate ale pereților structurali: pentru această clădire, cu valorile stabilite pentru rezistența la compresiune a zidăriei $R_c = 22 \text{ kg/cm}^2$ și efortul unitar la compresiune, mediu nominal $\sigma_0 = 7,65 \text{ kg/cm}^2$, valoarea indicatorului „D” a rezultat:

$$D = \frac{22,00}{7,65} = 2,9$$

Valoarea obținută $D=2,9$ indică o capacitate de ductilitate redusă, care face necesară realizarea unor intervenții structurale majore și încadrarea clădirii în clasa de risc seismic R_s I.

Ținând seama de ponderea pe care elementele prezentate anterior o au în evaluarea structurală și de rezultatele investigațiilor instrumentale, clădirea „Muzeului de Istorie Națională și Arheologie” din Constanța poate fi încadrată în clasa de risc seismic „ R_s I”, corespunzând construcțiilor cu risc ridicat de prăbușire la cutremure de pământ având intensitățile corespunzătoare zonelor seismice de calcul (cutremurul de pământ utilizat în procesul de proiectare).

CAPITOLUL 8

SCURTĂ PREZENTARE A SOLUȚIEI DE CONSOLIDARE ȘI REABILITARE A CLĂDIRII

În cadrul expertizei tehnice au fost studiate și au fost propuse două soluții de consolidare, ambele calculate pentru nivelul de siguranță corespunzător proiectării unei clădiri noi.

Soluțiile de consolidare prevăd introducerea de pereți structurali de beton armat pe toată înălțimea clădirii, până la fundații (cca. 35m înălțime), cu consolidarea tălpilor de fundare.

Diferența dintre cele două soluții constă în distribuirea pereților structurali de beton armat.

Pozițiile pereților structurali în plan orizontal și pe verticală, **în prima soluție de consolidare**, au fost dispuse pe conturul curții interioare și la cele patru colțuri exterioare ale clădirii. Această soluție afecta însă fațadele, implicit statutul de monument istoric și de arhitectură.

Pozițiile pereților structurali în plan orizontal și pe verticală, **în cea de-a doua soluție de consolidare**, au fost dispuse exclusiv pe conturul curții interioare.

Prin amplasarea pereților se vor păstra toate golurile pentru uși și ferestre.

Pe lângă consolidarea pe direcție verticală, este necesară și realizarea unui planșeu general peste mansardă, deoarece s-au avut în vedere următoarele două criterii:

- la cutremurul de pământ de la 4 martie 1977, mansarda a fost serios avariata;
- prin consolidarea propusă, capacitatea de rezistență a clădirii va crește substanțial.

În afara lucrărilor de consolidare, absolut necesare, se are în vedere reabilitarea completă a clădirii, refacerea și conservarea elementelor cu valoare arhitecturală, dar și modernizarea clădirii prin schimbarea tuturor categoriilor de instalații existente, vechi, uzate fizic și moral și dotarea acestora cu echipamente specifice destinației actuale.

CAPITOLUL 9

CONCLUZII FINALE ȘI RECOMANDĂRI

1. Categoriile de intervenții vor fi stabilite în funcție de gradul de conservare – restaurare impus de statutul juridic de protecție a monumentelor istorice din grupa A. Clădirea MINA se încadrează, potrivit Legii nr.422/2001, în grupa A – monumente istorice de valoare națională și universală – în conformitate cu Lista Monumentelor Istorice din Municipiul Constanța.

Intervențiile de conservare – restaurare ale clădirii trebuie precedate de consolidarea acesteia. Lucrările de consolidare constau într-un ansamblu organizat de lucrări care, prin respectarea elementelor tipologice, formale și structurale ale imobilului, vor permite conservarea și punerea în valoare a caracterului său, astfel încât să permită utilizarea adecvată a caracteristicilor sale intrinseci.

Pentru intervențiile de conservare – restaurare ce se vor efectua asupra acestui imobil încadrat în grupa A de valori culturale a fost necesară elaborarea prezentului studiu istoric de fundamentare a documentației de specialitate (proiect de consolidare/conservare/restaurare), care urmează să fie elaborat în vederea execuției.

2. Prezentul studiu istoric a făcut posibilă mai întâi cunoașterea modului în care a fost proiectată (1910-1911) și realizată clădirea (1911-1921), în perioada cuprinsă deci între anii 1910-1921. Studiul a pus în evidență, în primul rând, faptul că nu a existat inițial un proiect pentru această clădire, singurele planșe identificate fiind publicate în anul 1919, în revista „Arhitectura”, chiar de autorul lor, arhitectul Victor Ștefănescu. Practic nu a existat un proiect de rezistență, iar clădirea nu a fost niciodată calculată la acțiuni gravitaționale și seismice. Proporțiile acesteia și grosimile zidurilor au fost stabilite ținând seama de lucrări similare realizate în acea perioadă de arhitecți renumiți și care au constituit surse de inspirație pentru arhitecți români.

3. Timp de 55 de ani (1921-1976), în clădire și-a desfășurat activitatea Primăria orașului Constanța. Pentru această perioadă nu există documente care să ateste modificările efectuate, nici la interiorul și nici la exteriorul clădirii. În anul 1976 s-a schimbat destinația clădirii, aceasta devenind sediul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie. Această schimbare de funcționalitate a făcut necesară efectuarea unor modificări și adaptări ale spațiilor interioare: crearea unor culoare, practicarea unor goluri în pereții existenți pentru uși și ferestre, extinderea scării monumentale până la etajul II etc. Toate aceste modificări nu au fost însoțite de măsuri adecvate de consolidare (s-au făcut înainte de anul 1977, amintirea cutremurului de pământ din anul 1940 fiind estompată). După mișcarea seismică puternică de la 4 martie 1977 s-au efectuat singurele intervenții mai ample ale clădirii (1978), când a fost reparat „porticul de sud”, prin refacerea planșeului existent. Până în anul 2008, pe exteriorul clădirii nu au fost efectuate decât lucrări de întreținere curentă. Pe baza unui proiect elaborat în anul 1989, au mai fost realizate unele lucrări de reparații la învelitoarea clădirii, la planșeul peste subsol și la unele tencuieli de la pereții subsolurilor.

4. Elementele de valoare culturală din această clădire și care vor face obiectul unui proiect de conservare/restaurare sunt:

- ansamblul fațadelor clădirii;
- scara monumentală;
- aula „Adrian Rădulescu”.

Prezentul studiu istoric va fundamenta documentația de specialitate – proiectul de conservare-restaurare, după ce acesta va fi avizat de Ministerul Culturii și Cultelor. Proiectul de conservare – restaurare întocmit în vederea intervenției de construire va fi elaborat astfel încât să țină seama de concluziile și avizele studiului istoric. Se menționează că primul pas, cel mai important în cazul clădirii MINA – monument istoric și de arhitectură – este acela al consolidării acesteia.

5. Clădirea în care își desfășoară activitatea Muzeul de Istorie Națională și Arheologie se găsește într-o stare mediocră de conservare. Intervențiile de restaurare și de îmbunătățire a stării de conservare a acesteia presupun consolidarea, renovarea, restaurarea și întocmirea completă a instalațiilor igienico-sanitare cerute de exigențele de utilizare - identificate ca elemente nocive, uzate fizic și moral și care, printr-un accident pot conduce la pierderi irecuperabile (distrugerea exponatelor cu valoare de unicat).

6. *Intervenții de conservare – restaurare a fațadelor clădirii.* Fațadele clădirii Muzeului de Istorie Națională și Arheologie constituie o valoare culturală semnificativă și necesită un grad de protecție maxim, care presupune o conservare totală. Pentru fiecare fațadă exterioară a clădirii sunt permise numai intervenții de conservare – restaurare. Din acest motiv, soluția de consolidare a clădirii a fost gândită numai pe fațadele din curtea interioară, recuperarea și refacerea fidelă, integrală a acestora fiind un aspect pe care proiectantul va trebui să îl aibă în vedere. Astfel, acesta va lua toate măsurile pentru recuperarea elementelor fațadelor din curtea interioară în forma lor originală (detalii, culoare, materiale).

Toate crăpăturile și fisurile existente pe fațadele exterioare ale clădirii vor fi reparate, printr-o tratare diferențiată de la caz la caz: injectări cu lapte de ciment sau cu rășini epoxidice. Un alt aspect care trebuie rezolvat va fi refacerea completă a tencuielilor de soclu, ocazie cu care vor fi realizate hidroizolații exterioare la soclu, pe tot perimetrul.

Tâmplăria exterioară va fi în parte recondiționată, iar restul înlocuită cu alta din lemn stratificat și geam termopan.

La finalul lucrărilor de conservare – restaurare a fațadelor, acestea vor fi vopsite cu vopsele de exterior rezistente la intemperii și murdărire. Se vor reface trotuarele de pe tot perimetrul clădirii.

7. *Intervenții de conservare – restaurare a scării monumentale*

În afara elementelor de decor ale fațadelor, proiectate să prezinte un aspect echilibrat și în același timp de o deosebită calitate estetică, în interiorul edificiului au fost amplasate alte două elemente monumentale ce se integrează armonios în ansamblul constructiv.

Între parterul clădirii (prevăzut cu un hol generos ca spațiu și decorat pe laturi și pe plafon cu elemente geometrice divers colorate) și etajul II este amenajată o scară monumentală, executată din mozaic șlefuit. Laturile verticale ale acesteia sunt decorate cu un motiv ce prezintă aspect de volute închise. Acestea sunt individualizate coloristic prin aplicarea unui strat cu aspect auriu. Rolul scării, de a reprezenta un element maiestuos, cu certă valoare artistică, este subliniat de masivitatea elementelor componente, precum și de utilizarea ei cu piese destinate fixării unui covor de mari dimensiuni, pe toată lungimea ei.

Examinarea vizuală a scării monumentale, efectuată în cadrul expertizei tehnice, a pus în evidență existența unor fisuri fine, izolate, în tencuiala pereților casei scării. Acestea vor remediate prin injectate, după caz, cu soluție de lapte de ciment, sau cu rășini epoxidice. Unele mici defecte ale decorațiilor scării monumentale vor fi remediate pe baza unei soluții care va fi propusă de un specialist în restaurări și aprobată de comisia de specialitate a MCC.

8. *Intervenții de conservare – aula „Adrian Rădulescu”*

Sala de mari dimensiuni, destinată inițial desfășurării ședințelor de consiliu municipal, este în întregime pictată pe plafon și pe pereții verticali, până la o înălțime de 0,88 m de la podea. Pe această înălțime este amplasat un brâu din placi de marmură. Pictura a fost executată în anii 1965 și 1966, de artiștii plastici Ghiță Popescu, profesor la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” București și de asistenta lui, Dona Delavrancea, aceiași care au executat și pictura Catedralei „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” de la Constanța. Scenele cuprind imagini alegorice din istoria României, cu accent deosebit pe Împăratul Traian și regele Decebal, pe romanizarea acestei provincii a Imperiului Roman, pe viața economică și militară desfășurată aici după cucerirea romană. La acestea se adaugă scene din istoria noastră medievală și modernă, ilustrată cu personalități precum Tudor Vladimirescu, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Regele Carol I și alții.

Unele degradări observate în aula „Adrian Rădulescu” de la etajul I (fisuri, crăpături, în frescele monumentale) sunt prezentate în ANEXA „FOTO” (Foto 48, Foto 50 și Foto 53). Se menționează că stratul suport al acestor fresce este desprins de tencuiala pereților de zidărie de cărămidă și este crăpat în multe locuri, unele dintre fisuri având o extindere foarte mare. Cauza tehnică probabilă a acestor avarieri poate fi aplicarea defectuoasă a stratului suport al frescelor peste o tencuială din mortar de var existentă. Prin sondaje speciale se vor putea stabili, pe de o parte, cauza tehnică, iar pe de altă parte soluția de remediere. Placa de la balconul acestei săli este, de asemenea, fisurată. Pentru remedierea frescelor din aula „Adrian Rădulescu” se va apela la restauratori specializați în asemenea lucrări, autorizați de MCC.

Atât scara monumentală, cât și aula „Adrian Rădulescu”, vor fi restaurate astfel încât acestea să pună în valoare elementele decorative anterior prezentate, fără intervenții majore care să le schimbe aspectul, structura, sau destinația.

BIBLIOGRAFIE

- 1) **BELEȘ, A.A.** – Cutremurul și construcțiile, Buletinul Soc. Politehnice, Anul LV, Nr.10 și 11, 1941
- 2) **CONSTANTIN P.** – Dicționarul universal al arhitecților, Editura Științifică și Enciclopedică, București, pag.300-301, 1996
- 3) **DOBROGIANU COLONEL IONESCU M.** – Tomis – Constanța, Tipografia Lucrătorilor Asociați, Constanța, pag 94-95, 1931.
- 4) **IONESCU TH., DUPLOYEN I.N** – Constanța și Techirghiolul, Ghid Ilustrat, Institutul Grafic Albania, Constanța, 1934
- 5) **PAULEANU D.** – Constanța 1878-1928. Spectacolul modernității târzii, Editura Arcade, 2005
- 6) **RADULESCU A., LASCU A., HASOTI P.** – Constanța. Ghid de oraș., Editura Sport-Turism, București, pag.75, 1985
- 7) **SOCOLESCU T.T.** – Amintiri, Editura Caligraf Design, București, 2004
- 8) **SOCOLESCU T.T.** – Fresca arhitecților care au lucrat în România în epoca modernă 1800-1925, Editura Caligraf Design, București, pag 82, 2004
- 9) **ȘOIMARU, T.** – Constanța - Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol II, pag.16, pag 35, 1936
- 10) **ȘTEFĂNESCU, V.** – „Primăria din Constanța”, revista „Arhitectura” nr.3, 1919
- 11) **VECERDEA, G., GUTTER, C.** – Studiu privind analiza celor mai reprezentative ansambluri de clădiri de locuit și social-culturale din teritoriul județului Constanța, în vederea stabilirii de criterii de proiectare tipizate, bazate pe principiile arhitecturii tradiționale și elemente introductive în istoria construcțiilor din România, Proiect nr.225/1989, ICCPDC București, I.P. Prahova, Ploiești, 1989
- 12) **VLAD, I.** – Expertizarea tehnică a clădirii Colegiului Național „Ion Măiorescu” din municipiul Giurgiu, 2003
- 13) **VLAD, I.** – Expertizarea tehnică a clădirii în care funcționează Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, 2007
- 14) **VLAD, I., VLAD, N.,** – Expertiza tehnică a cinci clădiri din cadrul Institutului de Geodinamică al Academiei române „Sabba S. Ștefănescu”, 1999

- 15) VLAD, I., VLAD, N., – Expertiza tehnică a clădirii „Colegiului Național Ion Maiorescu” din municipiul Giurgiu, în vederea realizării consolidării și refuncționalizării, 2004

☆

☆ ☆

- a) *Noul Palat Comunal* – articol în ziarul „Drapelul”, Anul II, Nr.16, 10 aprilie 1911, pag.2-3
- b) *Construirea Palatului Comunal. Hal de Administrație Comunală Conservatoare* – articol în ziarul „Liberalul Constanței”, Anul II, Nr.22, 8 februarie 1915, pag.2
- c) *Construirea Palatului Comunal. Contractarea planurilor* - articol în ziarul „Liberalul Constanței”, Anul II, Nr.23, 15 februarie 1915, pag.2
- d) *Iar Palatul Comunal* - articol în ziarul „Liberalul Constanței”, Anul II, Nr.35, 6 noiembrie 1911, pag.3
- e) *Palatul Comunal* - articol în ziarul „Drapelul”, Anul III, Nr.43, 7 februarie 1912, pag.3
- f) *Dela Palatul Comunal* - articol în ziarul „Drapelul”, Anul III, Nr.46, 11 martie 1912, pag.3
- g) *Primăria se surpă* - articol în ziarul „Dacia”, Anul I, Nr.5, pag.1, 1915
- h) *Palatul Primăriei* - articol în ziarul „Dacia”, Anul II, nr.46, 16 mai 1916, pag.1
- i) *Știri locale* - articol în ziarul „Drapelul”, Anul III, Nr.15, 3 aprilie 1911, pag.3
- j) *Locale* - articol în ziarul „Drapelul”, Anul III, Nr.50, 27 martie 1912, pag.3
- k) „*Viitorul Dobrogei*” – Anul V, Nr.17, 27 mai 1912, pag.3
- l) *Lucrări Edilitare* – articol în ziarul „Dacia”, Anul IX, Nr.41, 14 mai 1922, pag.1
- m) *Cato, Informațiuni* - articol în ziarul „Liberalul Constanței”, Anul III, Nr.30, 3 aprilie 1916, pag.1
- n) „*Victoria*” – Anul I, Nr.62, 12 mai 1916, pag.1
- o) *Palatul comunal* (articol de Duployen I.N.) - articol în ziarul „Farul”, Anul III, Nr.6, 17 iulie 1921, pag.1

II
000341

- p) *Întrunirea publică de la 13 Noiembrie 1911* - articol în ziarul „Drapelul”, Anul II, Nr.36, 17 noiembrie 1911, pag.2-3
- q) Orezeanu - articol în ziarul „Drapelul”, Anul III, Nr.47, 18 martie 1912, pag.2
- r) *Cu prilejul unei solemnități* (articol de Roman I.N.) – articol în ziarul „Farul”, Anul III, Nr.7, 19 iulie 1921, pag.1

000342